

Manav, Günver 1970-1971 “Malatya Folkloru” (Danışman: Sedat Veyis rnek), Ankara:
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü.

Ö N S Ö Z

1. Bölüm

- A- MALATYA'NIN TARİHÇESİ
- B- MALATYA'NIN COĞRAFİ DURUMU
- C- MALATYA'NIN TARİHİ ESERLERİ
- D- EKONOMİK DURUMU
 - 1) Bahçecilik
 - 2) Hayvancılık
 - 3) Bakırcılık
- E- YERLEŞİM VE KONUT

2. Bölüm

- A- HAYATIN ÇEŞİTLİ DÜZENLERİNDEKİ
ÂDET ve İNANMALAR
 - 1) DOĞUM
 - 2) SÜNNET
 - 3) EVLENME
 - 4) ÖLÜM
- B- YATIRLAR
 - 1) YATIRLARLA İLGİLİ EFSANE VE İNANMALAR
- C- HALK HEKİMLİĞİ
- D- HALK TAKVİMİ, HALK METEOROLOJİSİ ve BELLİ GÜNLER
- E- ÜTEKİ HALK ÂDETLERİ ve İNANMALARI
 - 1) BÂTİL İNAĞLAR

3. Bölüm

- A- MAHALLİ KIYAFETLER
- B- MAHALLİ YEMEKLER ve MUTFAK EŞYALARI
- C- MİLLİ OYUNLAR
- D- ÇOCUK OYUNLARI
- E- MÜZİK ALETLERİ
- F- HALK EDEBİYATI
 - 1) Şive özelliği
 - 2) Masal
 - 3) Şiir
 - 4) Türkü
 - 5) Mani
 - 6) Atasözü
 - 7) Bilmece

Sonsöz

Bibliyografya
Kaynak kişiler

Ö N S Ö Z

Mezuniyet tezisi olarak hazırlanan bu araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih , Coğrafya Fakültesine sunulmuştur.

Araştırmanın konusu Malatya ilinin folklorudur. Bu konu 1970-1971 öğretim yılı sonunda hocam Prof.Dr. Sedat Veyis Örnek tarafından verilmiştir.

Çalışma sahasımızda bugüne dek folklor hakkında çok az çalışma yapılmıştır. Malatya folkloru ile ilgili tüm yazılı kaynaklara okunmuş bulunuyorum. Bunlardan Ş.Belli'nin kıyafet , bağlama ve türkü ; H. Duman'ın düğün; M. Erkal'ın atasözleri ; T. Koçer'in koç katımı; A. Şentürk'ün hastalık tedavileri ve karla ilgili yazılarından faydalandım.

Malatya'lı olmam dolayısıyla bu bölge folklorunu araştırırken hiç bir zorlukla karşılaşmadım. Ancak zaman yetersizliği nedeni ile her konuda derinliğine bilgi toplayabilmem mümkün olmadı. Bu nedenle eksiklerim ve yanlışlarım olabilir.

Malzeme derleme ve veri toplama için yerinde gözlem ve mülakat tekniklerini kullandım.

Ayrıca kaynak kişilerden ve Akçadağ Öğretmen Okulu son sınıflarına " Bâtıl inançlar ve masallar " adı altında verilen kompozisyon ödevinden yararlandım.

Bütün bunlardan başka bu çalışmada karşılaştırmalı bir çalışma yönteminde yer almaktadır.

Araştırmamda daha çok ikinci ve üçüncü bölümleri ağırlık vermiş bulunuyorum. Birinci bölümdeki bilgileri " İl yillığı" ş dan ve " Yeşil Malatya " adlı (Ankara,1966) Malatya ve kazakları Kültür yardımlaşma cemiyeti yayınından almış bulunuyorum.

Araştırmayı hazırlarken faydalandığım kaynak kişileri ve literatürü ayrıca ek bir liste halinde sunuyorum.

Çalışmalarımın düzenlenmesinde yardımını esirgemiyen hocam Prof.Dr.Sedat V. Örnek'e teşekkürlerimi sunarım.

Etnoloji Kürsüsü

Günver Manav

1. BÖLÜM

A- MALATYA'NIN TARİHÇESİ

Malatya isminin Hitit'lerde Moldiya, Asurlu'larda Melidi, Melit, Romali'lerde Malita, Meliten olarak kullanılmış, Araplarda ise Malatiyye şeklinde söylenmiş daha sonra Türkler tarafından Malatya olarak kullanılmıştır. Şehrin bu şekilde adlandırılması 3500 sene evvelinden başlar. Malatya adının şimdiki gözene b bucağı bölgesinde bulunan Melet deresi ile iliği olduğu tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır. (1)

M.Ö. 40. yüzyılda Anadolu'ya gelen Turanlı kabilesinden doğma katıksız bir Türk belgesi olan Malatya çok eskiden M.Ö. 1900-1200 yıllarında Anadolu ve Suriyede yaşamış eski başkentleri Hattuşuş adını taşıyan (bugünkü Boğaz köy) Mısır, Asur ve Babilonyalı'ların rakibi bulunan ilk krallık devreleri M.Ö. 1650 yıllarına kadar süren ve kralları birinci Mürşil zamanında M.Ö. 1810 yıllarında Anadolu'yu ellerine geçiren Hitit imparatorluğunun içinde bulunmuştur. Yukarıda belirttiğimiz gibi asıl adı bu imparatorluk zamandakinin söyleniş şeklinin değişmesinden doğmuştur.

Bu hakikat halen şehrin dört Km. kuzey doğusunda bulunan ve yığma topraktan meydana getirilmiş aslan tepe denilen höyükte 1932-1938 yılları arasında yapılan arkeolojik kazılar sonu çıkarılan tarihi eserlerden anlaşılmaktadır. Bu eserler M.Ö. 13.yüz yıllara ait bir sarayın kalıntılarıdır. Bu höyükten başka Mahmudi, Saman köyü, İmamoğlu, Hasırcı, Alişan, Köse höyükleri ile Maltepe, Topraktepe sâli tarihi kıymetler taşıyan yerler bulunmaktadır.

Hitit imparatorluğundan sonra Malatya'yı bu imparatorluğun parçalanmasıyla kurulan devletçiklerin en büyük ve en güçlüsü Kargamış krallığı toprakları içinde görmekteyiz. Şehir sonradan sırası ile Mitanniler, Hurçiler, Sasaniler, Babilliler ve Asurluların idaresi altında yaşamıştır.

M.Ö. 4. yüz yılda buralarını Med'ler ve onların yerine geçen Persler İran imparatorluğuna katmıştır. Bundan iki yüz yıl sonra İsom savaşı sonunda, Makedonya imparatoru Büyük İskender, Bütün Anadolu'yu olduğu gibi Malatya ve dolaylarını hükü altına almıştır. Daha sonra Malatya topraklarında Sasani'lerin hüküm sürdüğünü görmekteyiz. Roma imparatorluğundan sonra şehir ve çevresi Sasani Şahensahı I. Hüsrev tarafından alınıyor ve yakıp yıkılıyor.

7. yüz yılda Müslüman Arap Ordusu komutanı Halit İbni Nesleme Malatya'yı zapt ve Bizans imparatorluğunu karşı hudut şehri haline getirmiştir.

Şehrin Bizanslılar ile Müslümanlar arasında bu alınıp verilmesi (1071) yılında vuku bulan Malazgirt meydan savaşına kadar devam eder. Bundan sonra Türkler tarafından ele geçirilen Malatya, Anadolu Selçuklularına uyruk Danişmindi Türk imparatorluğunun dallarında birinin merkezi olarak görülmektedir.

Selçuklu'lardan sonra İlhanlı'lar ve Mısır, Suriye Memluk imparatorluğu emrine geçmiştir. Osmanlı imparatorluğu Yıldırım Beyazıt tarafından alınan şehir bir kaç sene sonra geri verilmiş 1401 yılında Timur Malatya'ya hakim olmuştur. Malatya 1516 yılında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim tarafından Memluklu'lardan alınarak Osmanlı hudutları içine girmiş ve merkezi Maraş olan

(1) Bkz. Evliya, Çelebi.; Malatya, (Hazırlayan, Kuşçuoğlu M.) İstanbul. 1968

(Zulkadir Genel valiliği) nin 5 ilinden biri olmuştur.

1839 tanzimatından sonra şehri, ozaman Mamuret- Ül-Aziz adını taşıyan Elâziğ ilinin bir sancağı olarak görmekteyiz.

Cumhurbaşyetin ilânından sonra müstakil il haline getirilen Malatya 1954 yılında ilçelerinden Adıyaman'ın il olması ile halen Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Darende, Doğanşehir, Hekimhan, Pötürge ve Yeşilyurt adında sekiz ilçesi bulunan bir ildir.

Bu gün eski Malatya ile şehir arasında 10 km.lik bir mesafe vardır.

Malatya'nın Kuruluş Efsanesi

(Malatya'nın bu günkü yerine yerleşmesi ile halk arasında şöyle bir efsane dolasmaktadır. Bu efsaneyi H.B.H. dergisinde F.Kurt " Malatya efsanesi" adı altında şöyle anlatmaktadır.

"Bu günkü Malatya şehrinin 1825 tarihinde kurulmuş olduğunu biliyoruz. Eski Malatya ise bundan 39-35 asır evvel kurulmuşturki şimdiki Malatya'ya 8-10 km. mesafededir. Bu günkü Malatya'nın eski ismi " Asbozi"veya "Asbuzu" imiş . Asbuzu Eski Malatya'nın sayfiyesi imiş,halk her yaz sayfiyeye gelip kışın şehire dönerlermiş.

Fakat sayfiyeye çıkarken tüm Malatya'lılar ateşlerini toplar hazırladıkları bir kuyuya doldurup üzerine kapatırlarmış. Sayfiyeden dönünce kuyu açılıp herkesin ateşi iade edilirmiş. Bunu yapmadaki amaç acığın sönmemesi, mahalli anlatışla kör kalmamasını temin için yapılmış. Yine böyle bir yaz sayfiyeye çıkarken evlerdeki ateşler toplanıp kuyuya doldurulmuş dönüşlerinde kuyu açılınca tüm ateşin söndüğünü görmüşler bu durumu uğursuzluk sayan Malatya'lılar artık burada kalmayı tehlikeli bularak eski Malatya'yı bırakıp bu günkü Malatya'ya göç etmişler ve buraya yerleşmişlerdir. Bu günkü Malatya'nın halkı eski Malatya'dan gelen halkın kurduğu şehirdir."(2)

B. MALATYA'NIN COĞRAFİ DURUMU

Malatya doğu anadolunun yukarı Fırat kısmındadır. Çevresini doğuda Elâziğ , güneyde Adıyaman, batıda Maraş ve Kuzeyde Sivas'la Erzincan kuşatır. Ayrıca Malatya'nın güneyinde Antitoroslar, Kernek ve Beydağı, doğusunda Venk İzoli dağları, kuzeyinde Tokma suyu , batısında Akçadağ (Kurte dağı),Kürecik dağı bulunmaktadır. Doğanadolu iklimi hüküm sürer. Yani kışı soğuk ve yağışlı yazı sıcak geçer. Yağmur ilk ve son baharda çok yağar. Malatya kazaları ile birlikte yüzölçümü 13624 kilometre karedir. Malatya havzası ortalama 750-1000 m. yüksekliğinde derin vadilerle oyulmuş ve daha yüksek dağlarla çevrilmış bir platodur. Malatya 38-18 enlem , 38-21 boylamları arasındadır.3

C. MALATYA TARİHİ ESERLERİ

Ulucamii : Eski Malatya şehir surlarının içinde olup 33X50 m2 büyüklüğünde bir alana kaplar. Camii Selçuklu'lar devrinde Selçuk Sultanı I.Alaaddin Keykubat zamanında Yakup oğlu Manzur tarafından yaptırılmıştır. Hizmete açılış tarihi miladi 1224 dür.Selçuk mimari tarzındadır.4

(2) Bkz. Kurt.F.:" Malatya efsanesi " H.B.H.,sayı 121,s. 23 , İstanbul , 1941.

(3) (4) Bkz. Her yönü ile Yeşil Malatya , S.10-26

Silahtar Mustafa Paşa Kervan Sarayı:

Eski Malatya'nın Alacakapı semtindedir. M. 1637 tarihinde 4. Murat'ın Silahtarı Bosnalı Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1966 yılında restore edilmiştir.

Musalla- Namazgah:

Eski Malatya surlarının dışında Malatya -Sivas Karayolunun sağ kenarında dir. Kitabesinde M. 1243 tarihinde Sacettin İsakın oğlu Selçuk kumandanı Ke- malettin Kamyar tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Vakıflar idaresi tarafından restore edilmiştir.

Karahan Camii :

Karahan mahallesinde bulunan caminin giriş kitabesinde 1583 tarihinde yapıldığı ve Abdullah oğlu, Malatya Miralay Hüsrev Bek yazılıdır.

Alacakapı Camii:

Alacakapı mevkiinde eski Malatya Belediyesinin karşısındadır. Tuğladan minaresi sonradan yaptırılmıştır. Bu camideki kitabede 1592 tarihi Seyit Ö- mer Şah Ali ve Seyit Ebu Ahmet ismi yazılıdır.

Melik Sunullah Camii:

Halk arasında vaiz hocaları veya vaiz baba adı ile anılır. M.1394 tarihin de Sultan Melik -Ül Zahir Berkkuk zamanında Abdullah Hüsnu oğlu Çerkez tara- fından yaptırılmıştır.

Emir Ömer Mescit ve Türbesi:

Eski Malatya'nın Emir Ömer mahallesindedir. Orijinal işlemlerle süslü tipik Osmanlı mescididir. M. 1563 yılında yaptırılmıştır.

Akminare :

Eski Malatya şehir surlarının dışında silme taştan yapılmış tek kubbe ve tek minarelidir. Kanuni Sultan Süleyman oğlu II. Selim zamanında 1673 yılında Zaim Yusuf oğlu Himmet Bek tarafından yaptırılmıştır.

Ahmet Duran Mescit ve Türbesi:

Şehir surlarının dışında Malatya -Sivas şosesinin batısındadır. Giriş kapısındaki kitabede 1794 tarihi yazılıdır. Diyarbakır valisi Madeni huma- yun Emni Yusuf Ziya Paşanın oğlu Muhammet Sabit Bek yazılıdır.

Toptaş Camii :

Şehir surlarının dışında aynı isimli mahallededir. 1588 tarihinde Miralay Hüsrev Bek tarafından tamir ettirilen caminin kim tarafından yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir.

Şahabiye-İ Kübra Medresesi :

Eski Malatya Ulu camisinin güneyindedir. Bu gün harap olmuş vaziyettedir. Sultan Keykavüs zamanında mimar Semaaddin Muhammet İbni Osman ve Takvor oğlu Sitefon isimli ustalar yapmıştır.

Sitti Zeynep Kümbedi :

Karahan mahallesinde silme taştan yapılmıştır . Kubbesi sekizgen piramit şeklindedir. 17.yüz yıl sonlarında yapıldığı tahmin edilmektedir.

Sütlü Minare :

Şehir surlarının dışında ve güneyinde bulunan tek minareli ve tek kubbeli küçük bir Osmanlı camisidir.

Meydan Başındaki Kanlı Kümbet :

Eski mezarlığın içindedir. Tipik Selçuk kümbetidir. 17.yüz yıl sonlarında yapılmıştır.

Çingene Hanı :

Karlık ismiyle tanınmış tepelerin altındadır. Alaaddin Keykubat devrinde yaptırılmış güzel ve tarihi bir Selçuk kervan sarayıdır.

Eski Malatya Şehir Surları :

Roma imparatoru Constance zamanında şehir surları yapılmaya başladı.532 tarihinde Bizans imparatoru Jüstinianus zamanında tamamlatıldı. Daha sonra restore edilerek Osmanlılar zamanında kullanılmıştır. Bu gün hâlâ ayakta durmaktadır.

Aslan Tepe :

Orduzudaki (Semt) Aslan tepede taştan oyulmuş arslan heykelleri vardır. Burada yapılan kazılardan çok zengin tarihi eserler ele geçmiştir.

Yeni Camii :

Malatya'nın bu günkü il merkezinde bulunan cami silme taştandır. Sultan II. Abdulhamid'in yardımıyla 1913 yılında yaptırılmıştır. Çift minarelidir.

Söyütlü Camii:

İl merkezindedir. 1860 tarihini taşıyan kitabesinde caminin vilayet Reisi Hacı Bektaş Efendinin yardımıyla yapıldığı yazılıdır.

Hatem Dede veya Hötüm Dede Minaresi :

Tipik Selçuk minaresidir. 17. yüz yılda yaptırılmıştır.(5)

D. EKONOMİK DURUMU

Malatyada tarımın % 60 nı tahıl , % 10 nu meyvacılık, % 30 nu sanayi bitkileri teşkil eder. Hayvancılık önemli yer tutmaz. Fakat Bazı dağ köylerinde hayvancılık yapılmaktadır.

1)Bahçecilik :

Son yedi yıl içinde afyon ekiminin yasaklanması ile meyvacılık daha da artmıştır. Malatya'da 458.500 ağaç kayısı bulunur. Türkiye'de en iyi kayısıyı yetiştiren yer Malatyadır. Halk kendi aralarında kayısıya "mişmiş" demektedir. Malatya'da yetiştirilen kayısı adlarını şöyle sıralayabiliriz. Çol-döğlü, hacihaliloğlu, hacıkız, hasanbey, kurukabuk-Havur aşısı, sarılok kayısı-larıdır. Kayısı beş yaşında meyva vermeye başlar ve bir ağaçtan 30-100 kg. meyva alınır.

En verimli yaşı 12 dir. Malatyada kayısıdan başka elma, armut,üzüm,ceviz, dut,şeftali yetiştirilir. Malatya'nın yetiştirdiği meyvaların ömür ve verimleri şöyle özetlenebilir.

Meyvanın ismi	Ömrü	Verim Başlağıcı	En verimli yaşı	Yıllık x verimi kg
Kayısı	20 Yıl	5 yılda	12	30-100
Elma	50 "	6 "	20	30-100
Armut	50 "	7 "	20	30-100
Şeftali	20 "	3 "	7	10-100

Tarım Bakanlığı tarafından 1939 yılında açılan meyva ıslah istasyonunda Malatya'nın ihrac maddesi olan kayısı üzerinde durulmaktadır. Kayısı daha ziyade şekerpare olarak ihrac edilir. Bundan başka kayısı pestili ve kuru kabuk yapılır. Kayısı çekirdeğinden (iç) badem olarak faydalanılır.

1953 yılında 2000 ton kayısı istihsal edilerek 3 milyon lira, 1964 yılında 8 bin ton kayısı istihsal edilerek 18 milyon lira gelir getirmiştir.

Elma çeşitleri ise; alocuk, amasya, misket, hacibekir,hacının elması ve beyaz elmadır.

Armut çeşitleri; bal armudu,hecamız armudu,çelem armudu,kış armudu,sarı armut, limon armudu ve kumlu armuttur.

Malatya'da elma,armut ve şeftali yaş meyva olarak satıldığı gibi güneşte kurutulularak da " kuru kabuk " satılmaktadır. Malatya'da ayrıca bağcılıkta yapılır. Yetiştirilen üzüm çeşitleri; atmalı,şam,peygamber , tahannebi,beyaz mikerri, kureğişi, öküz gözü , hacı kiran üzümleridir. Yaş meyva olarak veya kurutulularak satıldığı gibi ayrıca üzüm pestili ve cevizli sucuk yapılarak satılır. Üzümden yapılan pestile halk " köpük bastığı" demektedir. Malatya'da yetiştirilen diğer ürünler ; arpa, tütün,pancar,kavun ve karpuzdur. Şehrin ortasından geçen Fehma ve Fırat nehirleri ovayı sulamaktadır. Arazinin % 70 i sulanmakta, % 30 unda ise kuru tarım yapılmaktadır. Malatya'da pamuklu dokuma tütün,şeker,kiremit,lastik ve un fabrikaları vardır.

2) Hayvancılık :

Malatya'da hayvancılık ileri değildir. Ancak dağlık bölgelerde büyük ve küçük baş hayvan yetiştirilmektedir. Malatya Sultan suyu harasında safkan arap atları beslenir. Arapkir, Pötürge ve Hekimhan kazalarında nakliyatı temin için katır ve eşek yetiştirilir. Darende ilçesinde buk (Sulu arazi) denilen yerler de sığır beslenmektedir. Ayrıca Akkaraman ve karakil keçiler yetiştirilmektedir. Köylerde bir kaç koyunu olan kimseler çobana verirler. Çoban her evden aldığı koyunları otlatmaya götürür. Bunun karşılığında her koyun için hasat zamanı bir şirat (teneke) buğday alır.

Yabani Hayvanlar ve Av Hayvanları :

Malatya'da kuşların her oinsi bulunur. Avcılık zevk için yapılmaktadır. Son yıllarda avcılık ve atıcılık kulübü kurulmuştur. Keklik, ördek,angut kazı, toy,komalak,üveyik,bağırtlak gibi kuşlar avlanır.

Yeşil Yurt ve Pötürge ilçelerinde karaca denilen yabani keçi avlanmaktadır. Pötürge, Arapgir ve Akçadağ ilçelerinde domuz ve ayı avcılığı yapılır.

Balık Avcılığı :

Malatya'da Fırat nehrinde balıkçılık yapılmaktadır. Balık avına pazar günleri erkekler gider,serpme (şebeke), şah veya dinamit usulleri ile balık avlanır.

Şebeke (serpme) :

"Torba gibi örülmüş ağa benzer bir şeydir. Avcı bunu eline hazırlar daima aşağı yukarı bakar. Balığın geldiğini görünce ağ üstüne atar ve ağzını büzmek için koluna bağlı ipi çeker ve torbayı çıkarır, böylece balık yakalanır"(1)

Şah :

"Şah sabit kullanılan çuval şeklinde ağ ipleri ile örülmüştür. Suyun çevrinti yani göl olan yerinde ağız kısmı aşağı gelecek şekilde yerleştirilir.Torbanın dibine hassas denilen bir ip bağlanır. Bu ipin bir ucu avcının elindedir. Balık torbaya girince hassas ip oynar, avcı diğer eliyle ağız kısmı ağaçlarla açık olan şahın ipini çeker,balık yakalanmış olur."2

Bunlardan başka eğmece denilen bir aletle balık avlanır. Bu bir nevi oltadır.

Fırat'ta Görülen Balıklar :

Fark, şabit ,kersit,bulsuz,bulluca,karaca ve gölçüdüdür. Fark balığı 130 140 kg. ağırlığındadır. En lezzetli balık şabittir.

Malatya'da Koçkatımı :

"Malatya çevresinde koyunu az olanlar bir birlerine katarak sürü teşkil ettirirler. Bu sürüyü bir çoban güder. Sürü sahipleri koyunların aslık ve çokluğuna göre koç ta beslerler. Koçlar sürü ile otlatılır ve beslenir. Sonbahar başında iki ay kadar koçlar ayrı otlatılır. Rumi takvime göre sonbahardan 45 gün geçince koçlar sürüye katılır. Koç katımına birkaç gün kala koyun ve koç sahiplerinde bir hazırlık görülür. Herkes koçunu güzelce boyar, boynuzuna ve bonuna elma boncuk takarlar. Koçunu güzel süsleyen "bakında koç süsleme görün" diye öğünür.

Ayrıca koyun ve koç sahipleri pide,baklava, hedik (haşlanmış buğday) ve kavurga yapar şekerleme ve meyva alırlar. Hatta zengin olan kimseler kurban keserler. Kurban eti bölünmeden büyük bir leğende pişirilir,ozamana kadar çoban sürüyü köyün yakınına getirmiştir. "Çoban haydın ha" diye bağırır." Maniler söyler.

Bu manilerden bir kaç örnek;

Çoban durdum ağama,
Kavalımaçalaçala,
Sürümü otlattım,
Sevğilimi ana ana,

Koyun vurdum hevşeye,
Kıpar kıpar gevşeye,
Herkes yarını almış,
Gidin söylen Ayşe'ye.

(1) Bkz. Totaysalgır,O.: "Fırat nehrinde balıkçılık" derme ,sayı .1 ,S.13 ,1938 ,Malatya 1939

(2) Bkz- " " " " " " " " " " " "

Çobanın haykırışını ve manilerini duyan koyun ve koç sahipleri, köylüler, çocuklar koçları ve hediyeleri alıp tüfek sıkarak, mani söylüyerek sürüye doğru yürürler. Yolda koçlara güzel kızları bindirirler, güzel kız bindirme kuzuların dişi olmasını temin için yapılır. Koçlar sürüye katıldığı zaman ilk çevirdikleri koyunu sahibine ziyafet çektirilir veya oyun oynatılır. Bu arada çobanın hediyesi verilir,, götürülen yiyecekler yenir, fakir çocuklara para dağıtılır, çalgılar çalıp türküler söyleyerek oynarlar. Sonrada oyun ve türkülerle eve dönerler . Böylece koç bayramı adı takılması icap eden bir bayram yapılmış olur."(3)

Koçları sürüye katmaya " koç katımı " veya " koç salımı " denir. Koç katımından 5 ay sonraki ilk güne " Döl başı " denir. Döl başına 2 ay kala koyun sahipleri " davarın yüzü yetti, kılı bitti " derler. Komşularına hamur mayası , tuz , ateş , yün tarağı vermezler , verirlerse koyunlarına nazar değeceğine inanırlar. Bu durum evdeki koyunların tamamının doğum yapmasına kadar devam eder. Döl başından itibaren koyunlar yavrulamaya başlar, onun için çoban koyunları çok uzağa götürmez ve yanında küçük erkek çocuklar götürür. Koyunlardan doğuran olursa çocukları haberci olarak sahiplerine gönderir ve kuzularını götürmeleri için çağırır. Kuzuyu götürmeye gelen kimse çobana eğlencelik (Çerez) getirir. Buna (Dölçek) denir. Dölçek çok olduğu zaman köye dönen çoban çocuklara dağıtır. Bu sebeple çocuklar çobanı sever ve her akşam karşılamaya giderler.

3- Bakircılık

Malatya'da halk bakır olan mutfak eşyalarını çok önem verdiğiinden bir kısım esnaf bakircılık yapmaktadır. Bakırdan söz açılınca " bakırda altın kadar kıymetlidir,yenisi eskisi para eder" derler.

" Malatya'da bakır eşyalar üzerine çeşitli motifler yapılır. Bilhassa sini (büyük bakır tepsi) ,sahan (Yemek tabağı) elleğeni ve ibrığa bu motifleri yaparlar. Bakır eşyalar üzerindeki motifler gerek Selçuklular gerekse Osmanlıların kendine has dünya görüşü ve mistik felsefesini yansıtmaktadır. Bu motiflerde genellikle Osmanlı devrinin çiçek zevkini (lale, gül , kuş vb.) görmek mümkündür.

Bunlardan başka geyik, karaca v.b. stilize edilmiş şekillerini görürsünüz."(4)

E. Yerleşim ve Konut

Malatya düz bir plato üzerinde kurulmuştur. Toplu bir yerleşim gözle çarpıcıdır. Ev yapımında genel olarak kerpiç, taş, tahta kullanılır.

Kerpiç : Toprak ve saman karıştırılarak yapılan çamur, kare şeklindeki dört bölmeli kalıplara boğaltılıp sıkıştırılır ve kalıplar çıkarılıp kurumaya bırakılır. Kerpiğin büyüğüne anaç ,küçüğüne kuzu denir.

Evin temeli kazıldıktan sonra kurban kesilin ve kanı temele akıtılır.

(3) Bkz. Koçer, T.: "Malatya'da Koç katımı" T.F.A, Sa:231, İstanbul, 1968, S. 474

(4) " Dökmeci, C.: "Anadolu'da bakircılık" Yeni Fırat Dergisi, S.19,

Köylerdeki evlerin üzeri genellikle damdır. Buda Anadolu'nun tipik özelliğidir. Malatya'da evler iki veya tek katlı olabiliyor. Genellikle iki katlı, çakartmalı evler dikkatimizi çekmektedirler. Kaynak kişilerden aldığımız bilgilere göre 25-30 sene evvel iki katlı evlerin alt kata ahır, samanlık ve anbar aralık kullanılmakta idi. Bu gün ahır ve samanlık evin dışında yer almaktadır. İki katlı evlerin ikinci katındaki orta kısımda bulunan oda da 60-70 santim dışarı çıkık yapılmaktadır. Bu tip evlere çakartmalı ev denir.

Eski evlerin pencereleri küçüktür, fakat 1945 ten bu yana yapılan evlerin pencerelerinin büyüdüğünü görmekteyiz.(1)

Eski evlerin Asbuzu(Semt) bağ evleri olduğunu düşünürsek, yazdan yaza geldikleri bu evleri kışın yabancı hayvanların girmesini önlemek için pencereleri küçük yapmış olduklarını düşünebiliriz.

Bu gün hala eski evlerin iç ve dış duvarları hatta tabanı ölükle (killi toprak) sıvamaktadır. Fakat yeni yapılan evler badana edilmektedir. Şehir dahilinde kerpiç ev yapma Belediye tarafından yasaklandığı için kiremit ve beton-arme kullanılmaktadır.

Evin Bölümleri :

Oda (Selamlık) , kış damı (Oturma odası), mabeyin (ara salon), mutfak , hızsna ve evin önünde ayva veya havlu (bir nevi bahçe) bulunur.

Tipik bir Malatya Evi ve İç Düzeni :

Selamlık : Misafir odasıdır, daha ziyade erkek misafirler kabul edilir. Selamlıkta bir makat (Divan) bulunur. Bu tahtadan yapılır, yerden 50-60 cm. yükseklikte duvarı bir baştan bir başa kaplar. Halı yastıklar, minder ve beyaz patiska üzerine kanevice işlenmiş örtüler bulunur.

Duvar kenarına minder ve halı yastıklar dizilir. Duvar içinde camlı, kömme dolap bulunur. Bu dolaba bardak fincan, kolonya , şeker koyulur.

Kış damı : kışın oturdukları odadır. Kadın misafirler bu odaya alınırlar. İç düzeni selamlık şeklindedir. Yalnız bu odada fazladan örtü yeri (yatak dizilen kısım) , ocak ve makatın iç kısmında banyo vazifesini gören " hamamlık " bulunur. Hamamlık ; kare şeklinde çimentodan yapılmıştır. Su bir boru ile dışarı akıtılır.

Mabeyin :

Salona mabeyin denilir. Yazın burada oturulur. Salonda makat bulunduğu gibi hasır, kilim, minder ve halı yastıklarda bulunabilir. Mabeyinin bir kısmının ön tarafı açıktır, buraya " köşk " denir.

Köşk ; bir nevi balkondur. Tahtadan korkuluk bulunur. Genellikle bağ (bahçe) tarafındadır.

Mutfak :

Mutfakta ocak, iraf (raf) , kaşıklık(tahtadan kaşık koymak için yapılmış kutu), taka bulunur.

Taka ; Duvarın içinde sabun, kibrit , tuz v.b. küçük şeyler konulan kapaksız dolaptır.

(1) Bu bilgileri kaynak kişilerden elde ettim.

Hızna ;

Evin kışlık erzaklarının ve anbarlarının bulunduğu odadır. Hıznada (kiler) ayrıca tuşu küpleri, peynir ve yağ tenekeleri muafaza ediler. Anbara sahra koyulur. (Zahra- Erzak) .

Eyvan :

Evin önünde yerden 20-30 cm. yükseklikte toprak ve taştan yapılmıştır. Üç tarafı ve tavanı açık bir tarafı kapalı yahutda üç tarafı kapalı bir tarafı açıktır. Çok defa arfiş (Asma ağacı) denilen ağaçla etrafı kapatılır.

Eyvandayazın oturulup iş yapıldığı gibi ekmek pişirilen ve çamaşın kazanını sığacağı şekilde iki ocak bulunur. Eyvan her gün öllükle pardahlanır. (Pardah- killi toprak sulandırılıp bir besle tabana sürülür.)

Bazı evlerde eyvana tandır koyulur. Tandır (ekmek pişirilen kömme ocak) bulunan eyvana " tandır örtmesi " denir.

Tuvalet :

Eskiden evlerin dışına , kerpiç veya tahtadan yapılırdı, bu gün her evin iç kısmına yapılmaktadır.

11. B Ö L Ü M

HAYATIN GEŞİTLİ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ ŞEDET VE İNANMALAR

Anadolu'nun her tarafında olduğu gibi Malatya'da da hayatın geçitli dönemlerinde bir takım hazırlık ve aşamaların bir biri arkasına yapılması gerekir. İster gelişmiş isterse geleneksel toplumlarda olsun bu aşamaları halk uygulamak zorundadır.

Bu şdet ve inanmaların çoğu söz konusu toplumlarda kuşaktan kuşağa geçmiş ve gelenekleşmiştir. Biz bu aşamaları dört büyük kısma ayırarak inceleyeceğiz.

- 1) Doğum
- 2) Sünnet
- 3) Evlenme
- 4) Ölüm

1) DOĞUM

Malatya'da doğumla ilgili şdet ve inanmaları üç bölümde inceleyeceğiz.(1)

Malatya halk diliyle hamile kadına " iki can" , " Cebe ", çocuğu olmayana " kısır kadın " yeni doğum yapmış kadına " diasgen" veya " emzikli" çocuğa da " çağa " denmektedir.

Malatya'daki ailelerin en başta gelen arzuları çocuğa , bilhassa erkek çocuğa sahip olmaktır.

(1) Türkiyedeki doğum şdetleri ile ilgili geniş bilgi için Bkz. : Acıpayam-
lı, O. : Türkiyede doğumla ilgili şdet ve inanmaların E. Etnolojik
Etüdü, Erzurum, 1961

Biz bu bölgedeki doğum olayını üç bölümde inceleyeceğiz.

- a) Doğumdan önce
- b) Doğum olayı
- c) Doğumdan sonra

a) Doğumdan önce : Malatya'da kadınlar gebe kalmak için çeşitli pirantiklere bağ vururlar şöyleki ; Ahmet Duran ve Abdulkahap ziyaretlerine gidip dilekte bulunur nefes almadan ziyaretin etrafını üç kez dolaşırlar. Buna benzer âdetleri Türkiye'nin bazı bölgelerinde görmek mümkündür.

Örneğin : Sivas'ta aynı adlı ziyaretlere aynı maksat için gidilmektedir. (2)

Çocuğu olmayan kadın çingenelikteki (Semt) karkıtuğu (dut ağacı) denilen gövdesi bir insanı rahatlıkla geçebileceği şekilde yarılmış ağacın arasından geçer. Ayrıca mahalle ebelerine gidip bellerini çektirirler. (Zile 3, İstanbul 4) veya bellerine küp bırakırlar. Küp bırakma şu şekilde yapılır; Küçük bir bez parçasına tuz koyulup bağlanır ve ispiroya batırılarak yakılır. Öncede hazırlanan küçük küpün içine yanan tuzlu bez atılıp kadının beline ağız kısmı kapatılır. Bir müddet bekledikten sonra alınır.

Gebelikten korunmak için ise çocuk istemiyen kadın hamile olduğunu anlayınca yüz üstü yere yatar, başka bir kadın belinin üzerine ayakları ile basar.

Gebeliğin başlangıcında ise iki canlı kadın güzel şeylere bakar. (Sinop 5 Balıkesir 6) Bilhassa çocuk ana karnında hareket ettiği zaman kadın neye bakarsa çocuk ona benzer.

Örneğin ; ayıya bakarsa ve tıylı şeftali yerse çocuk kılıcı, ayva yerse gamzeli olacaktır. Bunlardan başka hamile kadın ziyarete gidince elini vücudunu neresine değdirirse, çocuğun o kısmında leke olacaktır.

Cinsiyet Tayini :

Malatya'da gebe kadının çocuğunun kız veya oğlan olacağını şöyle tahmin ederler;

Gebe kadın oturduğu yerden kalkınca ilk defa sağ ayağıyla adım atarsa oğlan, sol ayağıyla atarsa kız doğuracaktır.

Gebe kadının haberi olmadan başının üzerine bir parça tuz koyulur ve hareketlerine dikkat edilir. Hamile kadın elini ilk defa başına götürürse oğlan, burnuna götürürse kız çocuk doğuracaktır. (Antep 7)

Gebe kadın sokakta toplu iğne veya çivi bulursa erkek, düğme veya di-kiş iğnesi bulursa kız çocuğu olacaktır.

Gebe kadın güzellense erkek, çirkinleşirse kız çocuk doğuracaktır. (Sivas 8, Van 9)

- (2) Bks. Aşkun, V.C. : Sivas Folkloru , S. 32, Sivas, 1940
- (3) " Öztelli, C. : "Zile'de doğum âdetleri " T.F.A, S. 432, Ankara, 1951
- (5) " Ünver, Dr.S. : "Türkiye'de Tıbbi folklor üzerine bir rapor" H.B.H, S. 113
- (4) " H.Zeki : " İstanbulda doğum ve çocuk hakkında âdet ve inanmalar" H.B.H, S. 251
- (6) " Bayrı, H.H. : "Balıkesir'de kısırlığa dair âdet ve inanmalar" H.B.H, S. 73 , İstanbul, 1938
- (7) " Arsunar, F. : Gaziantep folkloru, S. 20 , İstanbul, 1962
- (8) " Aşkun, V.C : S. 109
- (9) " Acıpayamalı, O. : S. 36

Gebe kadını kalçaları büyükse kız, karnı büyükse erkek çocuk doğum yapacaktır. (Zile 10, Balıkesir 11)

Doğum günü yaklaştıkça çocuğa giyecekler hazırlanır. Bu hazırlığı gebe kadın yapar. Eğer ilk doğumu ise gebe kadının annesi çocuğun tüm giyeceklerini kundak takımını ve beşigini hazırlar.

Hamile kadın sık sık hamama götürülür, kemiklerinin yumuşuyacağı ve kolayca doğum yapacağı inancı vardır.

b) Doğum Olayı :

Malatya'da genellikle doğum evde mahalle ebelerinin nezaretinde yapılır. Ebeden başka üç doğum yapmış kadın bulunur, deha fazla kişi odaya alınmaz.

Gebe kadının kolay doğum yapması için çarşafa koyulup sallanır. (Eskişehir 12, Mersin 13, Sinop 14)

Kolay doğum yapmış kadının yazması gebe kadının başına örtülür.

Yere içinde ılık su bulunan bir teşt (büyük bakır leğen) koyulur. Gebe kadın bunun üzerine oturtulur. Böylece doğum yaptırılır. (Ankara 15)

Çocuk doğduktan sonra arkadan gelen parçaya eş denir. Eş akar suya atılır. (Gaziantep 16)

Çocuğun göbek bağı kesilir, çocuğa uyku versin diye yastığının içine k koyulur.

Tuza belenen (vücuda tuz sürmek) çocuk yıkanır, kundaklanır, annesinin yanına yatırılır.

Çocuğun tuza belmesindeki maksat pişkin vücutlu olsun , terlemesini diye yapılmaktadır.

c) Doğumdan Sonra :

Çocuk doğar doğmaz babasına müjdecî gönderilir. (Zile 17, Balıkesir 18) Baba müjdecîye para verir. Umumiyile kız çocuk doğumu iyi karşılanmaz, "Kız doğunca dört duvar ağlar " demektedirler. Çocukları yaşamayan kadının çocuğu doğar doğmaz, kurtderesinin ağız kısmından geçirilir. (Balıkesir 19, Güney Anadolu 20)

Çocuğu yaşamayan kadın isimleri Muhammet olan kırk evden sadeni para toplayıp, bilezik yaptırır ve koluna takar. Çocuğa Yağar, Dursun adları koyulur.

Çocuğa yedi yaşına kadar ailesi giyecek almas. Çocuğun giyeceğini komşular ve tanıdıklar temin eder.

Eğer , erkek çocuğu yaşamıyorsa çocuğun saçları yedi yaşına kadar kesilmez, kulağına küpe takılır ve kız elbiseleri giydirilir. (Elâsiğ 21)

Çok ağlayan ve hastalıklı çocukları mezar deliğine bırakırlar, yedi adım uzağa gidip bir müddet beklerler. Eğer çocuk ağlarsa iyileşecek ve uzun ömürlü olacaktır, ağlamassa yakında ölecektir.

Lokusa kadının yatak başına kırk basmasına karşı bir sağına batırılmış çuvaldız (büyük iğne) asılır, kırk çıkıncaya kadar bekletilir.

(10) Bks. Östelli, C.:S. 432

(11) " Bayrı, M.H.: S. 73

(12) " "Eskişehirde folklor üzerine bir çalışma" H.A.E, S. 328, Eskişehir, 1935

(13) " Uğur, S. : İçel folkloru, S. 4, Ankara, 1948

(14) " "Ülkütaşır, M.Ş.: Sinop'ta çocuklara ait halk inanmaları" H.B.H, S. 51, İstanbul, 1938

(15) " Koşay, H.Z.: Ankara Budun Bilgisi, S. 98, Ankara, 1935

(16) M.K. Reyhan'lı , M. dan derlenmiştir.

Çocuğu nazardan korumak için, alınına veya kulağınan arkasına tava (ka-
karası sürülür. Bundan başka çocuğa nazar değmesüne önlemek için kundağına
göz boncuğu takılır,yüzüne mavi örtü örtülür. Baş ucuna Kuran'ı Kerim ası-
lır. Kırk gün çocuk ve lohusa kadın yalnız bırakılmas.

Kırk çıkarma iki devrede yapılır; Doğumdan 20 gün sonra yarı kırkı
çıkarılırken , çocuk ve annesi yıkanır. Doğumdan kırk gün sonra yine aynı
işlem yapılır. Lohusanın kırkı çekmeden başka bir lohusa eve alınmaz,çün-
kü o lohusanın kırkı diğerini basır. (Mersifon 22) Lohusa kadın ve çocuk
kırk gün dışarıya çıkartılmaz, (Lohusanın kırk gün mezarı açıktır) Demek-
tedirler. Eğer evden çıkması zorunlu ise çocuğun kundağı içine bir parça
ekmek koyulur ve kapı önünden geçerken besmele çekilir.

Lohusa kadın çocuğunu emzirirken yüzünü duvara döner, bunu sütüne
nazar değmesini önlemek için yapmaktadır. Lohusa bir şeye üzülür veya kor-
karsa sütü çekilir. Çocuğu doğumdan sonra ölen lohusanın, sütünün çekilmesi
için kullanılmamış sabun, göğsüne sıkı sıkı bağlanır veya banyoda haberi
olmadan arkasına soğuk su atılır.

Çocuğa doğumdan sonraki ilk cuma günü ad verilir. Cuma günü ezandan
sonra, namazlı aptesli bir erkek namaz kıldıktan sonra çocuğu kucığına
alır (Yavrum senin adın "A.." alsun) diye kulağına seslenir.

Çocuk dokuz ayına kadar kol ve bacakları düzgün olması için günde
bir veya iki defa açılıp temizlenmek üzere sıkı sıkı sarılır. Buna kundak-
lamak denir. Çocuğu kundaklarken belden aşağı kısmına ılık öllük (killi
toprak) koyulur. Bu toprağın konmasında iki sebep vardır.

- 1) Pisliğin çocuk vücuduna dağılması,
- 2) Toprağın vücudunda yapacağı çöküntüleri et dolması,yani çocuğun şiş-
manlaması için koyulur.

Lohusa kadının sütünün çok olması için tatlı şeyler yedirilir. Bu sı-
rada çanı ne isterse yedirilir. Eğer hoşuna giden bir koku duyarsa (yemek
kokusu) avucunu koklaması gerekir,aksi taktirde "umma " olur.Yani göğsü
şişer ve sancı yapar.

Doğum yaptığı andan itibaren lohusa kadına komşuları kuyruk getirirler.
(Antep 23) Doğumun ilk haftasında kuyruk yaparak hatır sormaya, daha son-
rada görmeye (göz aydınına) gidilir.

Göz aydınına gelenler ; Altın , çocuk takımı, bakır mutfak eşyaları,
havlu, çorap v.b. getirler. Mali durumu yerinde olan aileler doğumun yedinci
günü mevlüt okuturlar. (Mersifon 24)

(17) Bkz. Öztelli,C. : S. 432

(18-19)Bkz. Bayrı,M.H.: S. 73

(20) Bkz. Ali Rıza : " Anadolu'da Bozkurt" H.B.H,S.32,İstanbul,1930

(21) " Erdentuğ,N.: Hal köyünün etnolojik tetkiki,S.58,Ankara,1956

(22) M.Kutlu : " Mersifon'da çocukla ilgili âdet ve inanmalar"konulu seminer
den derlenmiştir.

(23) K.K. M.Reyhanlı'dan derlenmiştir.

(24) M.Kutlu'dan derlenmiştir.

Yeni doğan çocuğa koyulacak isimi daha çok baba tarafı seçmektedir. Genellikle ilk çocuğa babanın yakınlarının ismi verilir. Eğer çocuğun ismi değiştirilecek olursa ilk verilen ad çocuğun göbek adı olur.

Malatya'da genellikle çocuğa Mehmet, Ahmet, Mustafa, Vahap, Fahri, Hacı Ali, Emine, Zeynep, Fatma, Zahide, Azret isimleri koyulur. Çok kız çocuğu olanlar Bengül ve Yeter isimleri koyarak kız çocuğunun son olacağına inanırlar.

Çocuk doğduğu andan itibaren 5-6 aylık oluncuyakadan anne sütüyle beslenir. Altı ayından sonra anne sütünden başka hayvan sütünden yapılan mamalar verilir. Eğer annenin sütü kafi gelmezse süt annesi tutulur. Çocuk büyüyünce süt annesine saygı duyar ve onun çocuklarıyla süt kardeşidir, bir birleriyle evlenemezler.

Çocuk 9-12 aylık olunca anne sütünden kesilir. Fakat erkek çocukların 2-3 yaşına kadar emzirildikleri görülür.

Çocuğu memeden kolayca kesmek için çocuğun sağından bir parça kesilip kara sakızla birlikte anne göğsüne yapıştırılır veya boya sürülerek çocuk korkutulur.

Çocuğa nazar değmesi halinde ocak kadına tuz çevirtilir. Ocak kadın eline aldığı bir parça tuzu çocuğun başı ve omuzları üzerinde dua okuyarak üç defa çevirir. Tuz çevirirken kadın esnerse çocuğa muhakkak nazar değmiştir. Daha sonra bu tuzu bir tas su içinde eriterek parmağını suya batırıp çocuğun anlına sürer, diğer suyu evin içine ve kapı önüne döker.

Bundan başka nazar değen çocuğa kurşun dökülür. Bu işi mahalle ebesi veya ocak kadın yapar. Kurşun dökme pratiğini hastalıklı gelişmemiş veya çok ağlayan çocuklara uygulamaktadırlar.

Bir tavaya konulan fındık büyüklüğündeki kurşun ateşte eritilir. Çocuğun başı üzerinde su dolu tas ve tasin üzerinde kalbur koyulur, eritilen kurşun kalburun içine dökülür. Kurşun su içinde gös şeklinde olursa çocuğa nazar değmiştir. Sivri olursa (Nazarı değen kimsenin gözüne batsın) denir. Bu pratik üç çarşamba tekrarlanır. (Mersifon 25)

Yine nazar değmesine karşı nazarlık , muska takılır. Nazarlığı kadınlarda takarlar fakat daha çok , küçük çocukların omuzlarına takıldığını görmekteyiz. Hocaya yazdırılan muskadan başka hurma çekirdeği, şeb (şeb) bir bez parçasına dikilip çocuğun omuzuna takılır.

Ayrıca korkan çocukların korkusu çıkarılır. Bunun için ocak kadın çocuğun annesini yazmasını alıp karşılıklı birer ucuyla tutup dirseği ile tuttuğu yerden bağlayarak, çocuğun tuttuğu yere kadar ölçer. Bu arada dualar okur ve esner. Yazmayı çocuğun omuzunda geçirir, bunu üç kez tekrarlar ve yazmayı çocuğun başına ırter. Bu pratiği yapar. Ocak kadına para veya şeker vermek gerekir. Aksi halde eli geçmez veya çocuk iyileşmez.

Diş Hediği (Buğdayı)

Çocuğun dişinin çıktığını ilk görenkimse çocuğa gömlek (İç çamaşırı) hediye edecektir.

(25) N. Kutlu'dan derlenmiştir.

Daha sonra çocuğun ailesi dışhediği kaynatıp uezere yedi turlu gerez koyup, komşulara tabak tabak dağıtır. (Mersifon 26, Antep 27) tabaktaki buğdayı boğaltan komşular tabağın içine para koyup verirler. Bu para ile çocuğa hediye alınır. Eve çağırılan akrabalar hedik yiyip eğlenirler. Çocuğun uezne makas, para , kitap, ayna, tarak, bıçak v.b. koyulur. (İstanbul 28) Çocuk bunlardan hangisini ilk defa eline alırsa bueyuece eline aldığı Őeyle ilgili meslek sahibi olacaktır.

Orneği ; Para alırsa zengın , makas alırsa terzi v.b. olacaktır.

Geğ konuğan çocuklar hocaya okutulur, Korucuk siyaretine goteurulur. Annesi çocuğa cinsel organını gosterir veya hamur yoğurduktan sonra elini yıkadığı suyu çocuğa iğirir.

Geğ yurueyen çocuklar Hoteum dede siyaretine goteurulur. Et doğulen tahtayı kazıyıp tozları çocuğun baceğına surulur. Çocuğun bacaklarına yumurta akı surulur. Çabuk yurumesi için " hırhırık " denilen uę tekerli arabalar alınır. Çocuk buna dayanarak yurumeye alığtırılır.

Yeni adım atmaya bağlayan çocuğun ayaklarına delikli Çekerler ve simitler bağlanır, çağırılan komşu çocukları tarafından Şeker ve simitler kağırılır. Buna (kostek kırma) denir. Kosteği kırılan çocuk artık duğmeden yuruecektir.

Çocuğun sağı ve tırnağı bir yağını geğinceğekadar kesilmez .Tırnağı kesilmeden uezne dede veya dayısının cebine çocuğun eli sokulur daha sonra tırnağı kesilir. Bueylelikle çocuğun hırsız olması uezlenmiğ olur.

Dığirik (Beğik Goteurma) :

Kızları yeni evlenipte ilk doğumu yapmığsa çocuğun bueütün giyecekleri karyola ve ya beğiği, yataklarını baba evi hazırlar. Doğumdan bir hafta sonra beğiği suezlenip komşu ve akrabalar davet edilir. Davetliler hediye-lerle birlikte gelip hazırlanan beğiğe bakarlar (uzun uezurlu olsun, analı babalı bueyueun) diyerek hediyelerini beğiği uezerine barakırılar. Davetlilerin tamamlanmasıyla hep birlikte lohusa evine beğik goteurulur. Orada biraz oturulur, hayırlı dilekleri ile ayrılırlar.

Çocuk Terbiyesi :

Malatya'da çocuğa terbiye aile ve akraba bueyuekleri , hatta komşu bueyuekleri tarafından verilir. Çocuğa daima bueyueğe sayęa gostermesi oğretilir. Bir bueyuek edaya girince ayağa kalkılacacęını , bueyuekler evde iken ust koeğeye oturulmuyacacęını , eve gelen misafirlerin bueyueklerinin ellerinin Őpuleceęi hatırlatılır. Bueyueklerin yanlarında fazla kuanulmuyacacęı ve su iğerken bueyueklere sorulduktan sonra yere oturulup iğileceği kueyuek yağlardan itibaren oğretilir.

Çocuğun yanında cinsel konuılardan ve korku verici konuılardan konuğulmas. Kız çocuğunun kufretmesi hoggoru ile kağırılanmas, fakat erkek çocuk aksinedir.

(26) M.Kutlu'dan derlenmiğtir.

(27) K.E. M. Reyhanlı'dan derlenmiğtir.

(28) Bks. Ilgas, K.: " İstanbul folkloru " T.F. A, S. 93, İstanbul, 1957

Çocuk Ninnilerinden Örnekler :

Kızım kızım kızana,
Kızımı vermes kızana,
Hızan etmek kızana,
Kızım yiye usana.

Nenni diyen uyusun,
Uyusunda büyüsün,
Tıpta tıpta yürüsün,
Nennide yavruma neeni.

2- S Ü N N E T

Geleneksel toplumumuzda erkek çocukların belli bir dönemde sünnet edilmeleri dinen gerekmektedir. Bu bir çeşit çocukluktan kurtulma pratiğidir. Sünnet pratiğinin aşağıdaki aşamalara ayırarak inceleyeceğiz.

- a) Sünnet hazırlığı
- b) Kirve tayini
- c) Sünnet hamamı
- d) Sünnet düğünü
- e) Çocuk kesimi veya sünnet
- f) Sünnet sonu

a) Sünnet hazırlığı :

Malatya'da erkek çocuğu olanlar, doğumdan itibaren sünnet masrafını karşılamak amacı ile para biriktirir; Yatak, yorgan, karyola takımı ve renkli bohçeler hazırlamaya başlarlar.

Sünneti " İlk müriyet " denmektedir. Her aile oğlularının müriyetini çalgılı ; yemekli ve mevlütlü yapmayı ister , ailenin mali durumu iyi değilse (Bilhassa dede veya amca) yardım eder.

Sünnet odasının hazırlanmasına akraba gençleri yahutda komşu gençleri yardım eder. Çocuğun yatacağı karyolayı yeni yastıklar ve örtülerle süsler, odanın duvarlarına renkli bohçe ve kâfyon kağıtları takarlar.

Nasar değmesine karşı sünnet yatağına göz boncuğu takılır.

b) Kirve Tayini :

Malatya'da erkek çocuklara bir- oniki yaşları arasında sünnet ettirirler. Çocuğun ailesi kendi arasında kirve yapacakları kişiyi kararlaştırır. Kirve genellikle iyi görüştükləri dost ve akrabaları arasından seçilir. Eğer birden fazla çocuk edilecekse her çocuk için ayrı kirve tutulabilir. Sünnet edilecek çocuğun babası ve dedesi, kirve etmeyi düşündükleri şahsın evine gidip , hayırlı bir işleri olduğunu söylüyerek " kabul buyurursanız sizi oğlumusa kirve yapmak istiyoruz" derler.

Bunun üzerine kirve adayı memnun olduğunu söylerse düğün hazırlığına hemen başlanır. Kirve il çocuk babası sünnet gününü kararlaştırırlar. Düğün gününden 2-3 gün önce kirve çocuklara sünnet sibiyesi , şapka ve ayakkabı alıp götürür. Bundan sonra çocuklar hamama götürülür.

c) Sünnet Hamamı :

Düğünden bir gün önce (cuma-cumartesi) kirve sünnet olacak çocuğu babasına ve mahalâden çocuğun arkadaşlarından bir kısmını hamama davet

eder. Kirve hamamdaki tanıdıklarını hamam paralarını öder ve ustalara bahşiş verir. Çocuğun yıkanması ile ilgilenir. Çocuk küçüğe giydirir.

Bu sırada düğün evinde piringler ayıklanır, sebzeler temizlenir ve kurban kesilir. Düğün yuğası (yufka) pişirilir. Yoğun bir hazırlık gözeparpar. Düğün hazırlığına bütün akrabalar ve komşular yardım eder. Kahvelerden sandağçe ve masa getirilip odalara yerleştirilir.

Çocukları hamamdan getirdikten sonra kirve, çalgıcıları getirmeye gider.

a) Sünnet Düğünü :

Düğün kirvenin çalgıcıları getirmesi ile başlar. Çalgı sesi duyan komşular düğüne gelirler.

İlk önce sünnet edilecek çocuk oynatılır daha sonra akrabalar ve komşular oynarlar. Kirve ve akrabalar oynayanların alınına para yapıştırırlar. Oyuncular elinlerindeki para ile bir müddet oynadıktan sonra çalgıcıya verirler. Bazı kimselerde parayı oynayan kişi başında çevirdikten sonra çalgıcıya verirler. Bu düğünde en çok masrafı kirve yapar.

Düğünlerde erkek ve kadın grupları ayrı ayrı yerlerde toplanıp eğlenirler. Kadınların oynadığı yerde erkek bulunmaz; Bazı zamanda çalgıcıların oturdukları yer ile kadınların oynadıkları yer arasına perde çekerler.

Düğün için davul-zurna ve Elâziğ çalgısı getirilir. Erkekler davulla kadınlar Elâziğ çalgısıyla oynarlar .

Elâziğ çalgısı ; Klarnet ,dümbelek (darbuka),keman ,teften olugur. Bir müddet davetliler eğlenip oynadıktan sonra sünnet edilecek çocuklar ve arkadaşları bir taksi veya münübüse bindirilerek çalgı ile birlikte şehirde dolaştırılır.

Eve gelince kirve çocukları başına çeresle birlikte bezuk para (mendani para) serper. Bunları diğer çocuklar yerdan toplarlar. Evia içine girince ebe kadın hazırladığı mum tepsisini başının üzerine alır, sünnet edilecek çocuk ebenin arkasında diğer çocuklarda sünnet olacak çocuğun arkasında sılanırlar. Çalgıcılar kına türküleri çalıp söyler , çocuk üçkez dolaştırıldıktan sonra kınaya çakms son bulur. Daha sonra davetliler yine oynamaya başlarlar. Bu sırada kirve sünnetçiyi getirmeye gider. Sünnetçi gelince çocuklar ağlamaya başlar. Davetliler ve kirve (Erkek olan ağlamaz,ayıptır) derler.

Kirve bir sandalyeye oturur, bacaklarına havlu yayılıp üzerine çocuk oturtulur; Strafa davetliler toplanır kirvenin yanındaki bir kişi çocuğun ağzına lokum verir. Çocuk sünnet edilirken annesinin ağlamaması gereklidir. Eğer ağlarsa ileride gelinini kıskanan huysuz bir kaynana olacağı kabul edilir. Çocuk sünnet edildikten sonra çocuğun kanından bir parmak kirvenin gömleğine sürülür.

Böylece,bundan sonra kan akrabası sayılırlar ve bir birlerinden kız alıp vermezler. Sünnet bitince kirve çocuğu yatağına yatırır, yüzünü öpüp (geçmiş olsun delikanlı) der, hediyesini verir . Hediye olarak bisiklet, begibirlik (altın) , kolsaati verir.

Daha sonra mevlüt okutulur, bitince yemeklerin tadına bakması için ağı kirveyi çağırır. Kirve tadına baktıktan sonra ağıya bahşiş verilir.

ilkkez erkeklerden başlayarak tüm davetlilere yemek verilir. Yemeklerini yiyenler " geçmiş olsun darısı evliliğine " diyerek ayrılırlar. Sünnet edilen çocuk, al basmasın diye üç gün süre ile yalnız bırakılmaz.

e) Sünnet Sonu :

Sünnet gününden sonra akraba ve davetliler göz aydınına gelirler. Göz aydınına gelenler, altın, elbiselik kumaş, saat, ev eşyası, iç çamaşını, havlu ve küçük şeyler hediye olarak getirirler.

Sünnet edilen çocukların sayısının muhakkak tek olmasına dikkat edilir. Eğer sayıları çiftse çocukların yaşamayacağına inanırlar. Bir ailenin iki erkek çocuğu varsa yanı sıra bir fakir çocuğu da sünnet ettirirler.

Düğünden bir hafta sonra (çocuk iyileşince) çocuğun ailesi hediye alıp kirveye götürür. Bu hediye kirvenin yaptığı masrafın karşılığı olarak alınır. Hediye olarak genellikle halı, radyo v.b. alınır.

Bundan sonra kirve akraba gibi çocuğun problemleri ile ilgilenir. Çocuk kirvesine babası gibi saygı gösterir.

3- E V L E N M E

Evlenme , kişiyi yeni ve değişik bir düzene vardiması bakımından hayatın ikinci önemli devresi olarak alınır. Erkek ve kız için bir geçit devresi olan evlenme aynı zamanda taraflar ve aileler arası ilişkileride etkileyeceğinden üstünde önemle durulan bir olaydır.

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi(1) Malatya'da da evlenme öncesi bir takım gelenek , âdet ve törenin yapıldığını görmekteyiz .Bunları sıra ile şu aşamalara ayırabiliriz :

- a) Evlenme çağı
- b) Evlenme arzusunu belirtme
- c) Görücü gezmek veya dünür gitmek
- d) Söz kesimi
- e) Başlık
- f) Nişan
- g) Evlenme ve düğün

Düğün olayıda ayrıca şu aşamalara ayrılır.

- 1) Düğün hazırlığı, 2) Çehiz düzme, 3) Gelin hamamı , 4) Kına gecesi, 5) Duvak örtme, 6) Erkek evine geliş (Gelin alma) , 7) Resmi nikah ve dini nikah, 8) Gerdek gecesi (Zifaf) , 9) Zifaf sonrası .

(1) Karadeniz bölgesindeki evlenme gelenekleri için Bks. Erdentuğ, N.:

" Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde evlenme gelenekleri ve törenleri" Antropoloji dergisi, Sayı 3-4, S. 17 , Ankara

a) Evlenme Çağı :

1944 yıllarında yazılmış bir makaleden öğrendiğimize göre , Malatya'da evlenme yaşı kızlar için 12-17 , erkekler için ise 15-18 dir.(2) Fakat bu gün genellikle kızlar 15-22, erkekler ise 18-25 yaşlarında evlenmektedirler. Bunun yanında 13-14 yaşlarındaki bir kızı 40 yaşındaki bir erkeğe almak veya bunun aksine yapmak için bir sakınca görmezler.

Malatya'da dul yenge ile evlenme (levirat) ve baldızla evlenme (Sorat) görülmektedir. Bütün bunlardan başka eskiden daha çok yapılan fakat bu gün çok az denilecek derecede rastlanılan " beşik kertmesi" âdetinide görürüz. (3)

b) Evlenme Arzusunu belirtme :

Malatya'da 30-40 yıl evveli yapılmış olan kayıtlar ve araştırmalara göre evlenme olayı ile ilgili 2 eşit (kız ve erkek) evlenme isteğini kendi ailesi içinde açıkça belirtmesi imkansızdı. (4)

Delikanlının hayat arkadaşını seçme hakkı ançak ana ve babaya hatta akrabalara tanınan bir haktır. Bu hak , özellikle erkek tarafında olduğundan tegepbüste erkek tarafından gelir. Kız ailesi bu konuda pasiftir.

Evlenme çağına gelen delikanlı ve genç kızlarda bazı tuhaf haller göze çarpar. Delikanlının yatağı yorğanı dağınık bulunur. Genç kız ise evlenmeye ait masallar anlatır, küçük çocukları sevmeye başlar ve çehiz hazırlar. Deli kanlı ve genç kızlar böylece ana babalarının dikkatini çekmiş olurlar. Böylece oğlan annesi bir kaç komşu veya akraba hanımını yanına alarak kız aramaya çıkar. Bu kız arama bir hafta hatta bir ay sürebilir. Beğenilen kız komşulardan ve bakkaldan sorulur.

c) Dünür Gitme :

Malatya'da kız genellikle görücü usulü ile seçilir. Tavsiye edilen bir kaç kız evine gidilerek bakılır , uygun görülen kızın evine tekrar gidilir. Buna " görücü gitmek" veya "dünür gitmek" denir. Dünürü giden kadınlar en güzel elbiselerini giyer ve bolca ziynet eşyası takarlar. Ziynet eşyası az olan kadınlar komşulardan ödünç alırlar. Dünürde kızın annesi ile konuşulurken kız kahve ve şeker ikram eder, kapı yanına oturur . Dünüröüler kızın her halini görmek için güldürücü fıkralar anlatırlar. Bu suretle kızın dişleri gülüş şekli görülmüş olur. Ayrıca temizliğini anlamak için bir kadın evin tuvaletine gider. Eğer tuvalet temizse kız titiz ve becerikli dir, kanatına varılır.

Kız beğenildiği taktirde damat adayı kızın annesine methedilir. Daha sonra niçin geldiklerini söylerler. Kız annesi "babası ile görüşelim, Allah kısmet ettiyse ne diyelim" der. Dünür nihayet bulur.

Oğlan annesi eve dönünce kocasına ve ayrıca oğluna kızı över, oğlundan evet cevabı alınca bir kaç gün sonra kız evine tekrar gider. Bu arada kız annesi kocası ile konuşmuştur, uygun gördülerse bunu oğlan annesine söyler.

(2) (3) Bkz. Belli,Ş.: "Arapkir düğünü" Derme, S. 21, 1944, Malatya.

(4) Bkz. Duman, H.: "Malatya'da düğün âdetleri" H.B.H, S. 28, 1933

Bir gece, erkek tarafından akraba ve komşular hep birlikte kızı babasından istemeye giderler. Oğlan babası " Allahın emri, peygamberin kavli" ile kızı babasından ister. Kız babası " Allah kismet ettiyse olur,yalnız biraz düğünelim" der. Kahve şeker ikram edilir daha sonra ayrılırlar. Her iki taraf bir birinin sülâlelerini sorarak olumlu cevap alınacak olursa artık her şey bitmiş sıra nişanlanmaya gelmiştir.

d) Söz Kesimi :

Kız ailesinin evine giden oğlan tarafı istedikleri başlık ve takıyı sorar . Bu konuda anlaştıktan sonra götürdükleri şeker veya şerbet oradakilere dağıtılır.

e) Başlık (Kalın)

Malatya'da her aile başlık almaz , bu âdet daha ziyade köylerde görülür. Bazan şehindeki çehiz veremiyacak olan aileler başlık alırlar. Burada başlığa " kalın" denmektedir. Başlık miktarı ailenin zenginliğine veya fakirliğine göre değişmektedir. Malatya'nın bazı köylerinde fazla başlık alma babanın şerefine düşürdüğü halde (Eğribük köyü 5) bazılarında ise şeref artırıcı bir rol oynar. (Akçadağ ilçesi 6)

Eskiden " Kalın " olarak tarla, altın,hayvan ve bunlar gibi.verilirdi. Bu gün para olarak verilmektedir,Şehirde bu adet tamamen kalkmıştır. Arapkirve köylerinde başlık altın,silah, v.b. şeklinde verilmekte édi. (7) Bu gün 1000-7000 lira başlık alınmaktadır. (8)

((Arapkir ve köylerinde başlığı götüren oğlan babası ve akrabaları nişan ziyetini ile birlikte parayı veya silâhı kız babasına verirler. Kız babası kabul ederse elini öperler. Buna "el öpme" denir. Bu merasimden sonra kız evinden oğlan evine bir sini baklava ve evdekilere birer hediye gönderilir. Bu na " yol" denir. Yol geldikten sonra komşu ve akrabalar hayırlı olsun gelirlir.))
Malatya'da eskiden çok başlık alınır , fazla ziyet eşyası istenirdi,bu gün bu âdetler emki katılıklarını kaybetmiştir.

f) Nişan :

Söz kesimi ve başlık anlaşmasından sonra nişan hazırlığına başlanır. Bir seromoni ile birlikte takılan kıymetli eşyalara nişan adı verilir.

Malatya'da pazar veya perşembe günü nişan yapılır. Nişandan iki gün önce oğlan evi kız evine bohçe yollar. Bu nişan bohçesinde ; Nişan elbisesi iç çamaşırı, terlik,kolonya,çorap,makyaj takımı bulunur.

Eğer nişan " asrî " olacaksa yani damatta nişana gelecekse gönderilen nişan elbisesi kıza giydirilerek süslenir. damatla birlikte yanyana otururlar.

Nişandan 1-2 gün önce kız ve oğlan ailesinin tutukları ebe kadınlar (Okuyucu) akraba ve dosları nişana davet ederler. Davetliler ebe kadına para verirler.

Malatya'nın köy ve kasabalarında okuyucu erkektir. Erkek okuyucuya " Çığırıcı " denir. Çığırıcı düğün sahibinin davet edilmesini istediği kişilerin evine giderek düğün sahibinin ismini söyler,"(A) nın selâmı var sizi pazar günü oğlunun nişanına bekliyorlar" der.Ve okuyucuya bahşiş verilir.

Nişan kız evinde yapılır. Nişan yapılacağı gün oğlan evinde toplanan davetliler kız evine giderler.

Eskiden hiç bir surette oğlan kız evine götürülmez ,kız ise davetlilerin huzuruna çıkarılmazdı.(10) Fakat bu gün " aşraf " nişan yapılmaktadır. (11) Nişan günü oğlan kız evine getirilir ve kızla davetlilerin huzurunda otururlar.

Kaynana öncede kararlaştırdıkları ziynet eşyalarını kısa takar,gelin kız kaynananın elini öper. Kız ailesinden bir kişi iki gencin nişan yüklerini takip hayırlı olmasını diler. Bundan sonra kız ve oğlan bütün davetlilere hoş geldiniz diyip büyüklerin ellerini öperler.Nişan bitinceye kadar yanyana otururlar.

Oğlan evinin getirdiği şekerle şerbet yapılıp davetlilere dağıtılır. Bir müddet eğlendikten sonra davetliler hayırlı olsun dilekleri ile ayrılırlar. Kız ve oğlan giden davetlileri kapıya kadar uğurlayıp büyüklerin ellerini öperler. Yağlılar " yüzünüz ağ olsun" derler.

Eskiden yapılan nişanlarda kız ve oğlan davetlileri çıkmadığı için getirilen ziynet eşyası kız annesine bırakılırdı. (12)

Bu gün mali durumu yerinde olan aileler nişanı orduevi veya mensucañk salonlarında yapmaktadırlar.

Şerbetin Hazırlanışı :

Oğlan evinin gönderdiği şeker ve şerbet boyası (kırmızı renkte) ebe tarafından hazırlanır. Şerbet hazırlanınca, ebe oğlan ve kız akrabalarını şerbetin tadına bakmaya çağırıp bahşiş alır .

Eğer oğlan nişana gelmemişse bir sürahi şerbet ayrılır. Daha sonra davetlilere şerbet dağıtılır. Ayrılan bir sürahi şerbet bir tebsi ve altı bardakla birlikte damada götürülür. Damat şerbeti içip ebe kadına bahşiş verir .

Şerbetten bir kaç gün sonra kız evi damada bir bohçe içinde elbise-lik kumaş ,iç çamaşırı , gömlek,gravat, terlik,kolonya ,şeker,çorap gönderir. Bunu ebe kadın götürüp yine bahşiş alır.

Eskiden yanı 25-30 sene evvel yüzüğe tali derecede önem verilirdi . Hatta evlendikten sonra nişan yüzüğü takılmazdı. (13)

Bu gün mutlaka nişan yüzüğü alınır. Köylerde ise nişan yüzüğü olarak taşlı yüzük alınmaktadır.

Nişanın ertesi günü kızı ahbabları hamama davet ederler. Hamam dönüşü kız evinde yemek yenir, eğlenilir.

" Nişanlı durmak " üç aydan iki seneye kadar sürebilir.

(5)(6) Kendi gözlemime dayanarak veriyorum.

(7) Bkz. Belli,Ş.: S. 21

(8) Kendi gözlemime dayanarak veriyorum.

(9) Bkz. Belli,Ş.: S. 21

(10)Bkz. Duman,H.: S. 28

(11)Kendi gözlemime dayanarak veriyorum.

(12)Bkz. Duman,H.: S. 28

(13) " " " " "

Beşik Kertmesi :

Beşikteki çocukların nişanlanmasıdır. Daha ziyade akraba ve ahbablar arasında yapılır. Aileler beşikteki çocuklarına bir birleri ile nişanlamaya razı olduktan sonra oğlan annesi kız çocuğa yeni giyecekler, altın küpe ve beşik alır. Yeni takımlarla süslenen beşiğin üzerine mali durumuna göre nazarlağa takılı altın , çocuğun yiyeceği şeker ve oyuncak ayrıca anne ve babasına birer hediye koyup gönderir. Bu hediye ve beşiği getirene kız evi bahşiş verir. O gece oğlan evini yemeğe davet ederler. Oğlan çocuğunu annesi yakın doşları ile birlikte kız evine gelir yemek yiyip eğlenirler.

Aralarındaki nüfuz sahibi bir erkek veya kadın gerililen hediyeleri gösterip her iki çocuğu nişanladıklarını söyler. Daha sonra ilâhiler okuyup şerbet içilir. Böylece bebekler nişanlanmış olur.

Beşik kertmesi sorunlukları olmadıkça bozulmaz, çocuklar büyüncü evlenirler. Malatya'da yapılan nişanlarda eskiden kadın ve erkek grupları ayrı oturulardı . (14) Bu gün bu âdet köylerde göze çapmaktadır.

Bu gün bütün nişanlarda ortak olan kısım nişan ve düğün arasında dini bayram girdiği zaman ilk önce oğlan evi kız evine , daha sonrada kız evi oğlana hediyeler gönderir. Bu hediyeler şunlardır:

Oğlan evi kıza ; kına , elbise,ayakkabı,yazma,iç çamaşırı,şeker ve koloya gönderir. Ayrıca kurban bayramında kurbanlık koç süslenip boynuna renkli kudale sarılarak kız evine gönderilir.

Oğlan evinin gönderdiği hediyelere karşılık kız evi oğlana ; ekbiselik kumaş iç çamaşırı,çopap,şeker v.b. gönderir. Bu hediyeleri getirene bahşiş verilir.

f) Evlenme ve Düğün :

1) Düğün hazırlığı & Nişandan sonra kararlaştırılan bir tarihte düğün hazırlığına başlanır. Kız evinde çehiz hazırlığı yapılır. Çehiz hazırlanmasına kız akrabaları yardım ederler. Eskiden gelin elbisesi olarak bin delli,ipekli elbiseler ,gorap , çarşaf (Siyah ipekli) ,kundura (Ayakkabı) v.b. alınırdı. (15) Bu gün ise gelinlik beyaz kumaştan ,çanta ,ayakkabı,iç çamaşırı,manto,makyaş takımı alınmaktadır.

Bunlardan başka kız ailesine küçük hediyeler alınır. Bu hediyelerin miktarı oğlan evini mali durumuna göre değişmektedir.

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra kız evi oğlan evinin kararlaştırdıkları gün düğün yapılacaktır.

Eskiden nişanlılık devresinde kız ile oğlan bir birleri ile görüşemezler bir birlerinin evlerine gidemezlerdi. Ancak ölüm,bayram ,kandı l gibi özel günlerde giderlerdi . (16) Bu âdeti karadeniz bölgesinde de görmekteyiz .(17)

(14) Bkz. Duman,H.: S. 19

(15) " " " " "

(16) Bkz. Erdentuğ,N.: S.27

(17) Bkz. Belli, Ş. : S. 21

Bu gün her iki tarafın istedikleri zaman birbirlerinin evlerine gittikleri ve birbirleri ile gzedikleri görülür. Her iki taraf ayrı ayrı tuttukları ebe kadınlarla akrabalarını ve dostlarını düğüne davet ederler.

Düğünden üç gün önce kız evinde yorğanın çanşağı geçirilir. Buna "Yorğan yüzü" denir. Yorğan yüzüne komşu ve ahbablar davet edilir. Davetliler maniler söyler hayırlı olması için dualar okurlar.

Yorğanı genç kızlar dikerler kız annesi şeker dağıtır, bu şekerden ikişer tane yorğanın köşelerine dikilir. Bunu zifaf gecesi kız ve damat yiyecektir. Malatya'nın Arapgirilçesinde kız evine komşu ve akrabalar muhtelif hediyeler getirirler. Bunlar yazma (dolağ), fanila, mendil v.b. dir. Bu hediyelere "serçü" denir. Düğüne serçü gönderenler çağrılır.(18)

Çoğunlukla perşembe ve pazar günü düğün yapılır.

Malatya'da bazı aileler davetiye olarak kart bastırdıkları halde yine bu kartları ebe kadın dağıtır ve bahşiş alır.

Çehiz Dizme Hazırlığı:

Kız oğlan evine gitmeden iki gün önce çehizini bir odaya diker, komşu ve akrabalar (bilhassa genç kızlar) çehize bakmaya giderler.

Ertəsi günü çehiz bir arabaya doldurularak oğlan evine yollanır. Akreba ve komşu gençleri çehizi odaya yayarlar, çehizin serildiği bu oda gelin odasıdır. Oğlan evi gelin odasını hazırlayan gençlere yemek verir. Oğlan evinde çehiz üç gün davetlilere açık olur. Kız çehizinin içinde genellikle ayna bulundurulur. Bu radaki amaç evlilik hayatının aynagibi parlak geçmesini temin içindir.

Kız çehizi ; Sandık ,karyola,yatak takımı,halı,porselen ve bakır mutfak eşyaları ile gelin kızın giyecekleridir. Eskiden daha çok bakır eşya ve yün çorap verilirdi , bu gün azalmıştır. (19)

Düğün Günleri ve Aşamaları :

Düğün gününden bir hafta evvel hazırlıklar başlar. Pazartesi günü kız ve oğlan evinde çamaşır yıkanıp temizlik yapılır.

Salı günü oğlan evinde düğün yufkası pişirilir. Çarşamba günü sebzelerle pirinçler ayıklanır, tabak , kaşık, çatal, bardak ve sandalye komşulardan alınır. Her komşu kendi kaşık ve çatalına ayrı renkte iplik bağlar böylece ayırt edilirken kolaylık sağlanır.

Eğer perşembe günü gelin getirilecekse , çarşamba gününden itibaren çalgıcılar getirilir. Çalgı sesi duyanlar düğüne gelirler . Düğün sahibi ve komşular sıra ile oynarlar. Eskiden bir hafta on gün süren düğün bu gün en fazla iki üç gün sürer . Perşembe veya pazar günü gelin geldikten sonra biter.

(18) Bks. Belli,Ş.: S. 21

(19) " Duman,H.: S. 28

Düğünde mevlüt okutulur, yemek verilir. Davetlilerden erkek ve kadınlar ayrı gruplar halinde yemek yiyip " Allah başkadar çıkarsın, bir yastıkta kocasınlar" dilekleri ile ayrılırlar.

Bu gün düğün genellikle salonda yapılmaktadır. Kadınlar evlerinin temiz kalması için salonda yapılan düğüne evde yapılanlara tercih etmektedirler. Salonda yapılan düğünde davetlilere limonata ve pasta ikram edilir.

Her iki türlü düğünde oynayan kişinin alına para yapıştırılır. Bu adet hâlâ geçerlidir. Kaynana düğünde mutlaka oynatılır, "kaynana yufka ile oynarsa csene bolluk olur" demektedirler.

Gelin Hamamı ve Kına :

Düğün perşembe günü olacaksa salı, pazar günü olacaksa cuma günü "hamam kınası" yapılır. Oğlan evi bir torba kına , bir miktar şeker, eğer mali durumu yerinde ise bir koç kızı evine gönderir. Buna "kına haber" denir.

Pazartesi kızı ilk kına yakılır. Buna hamam kınası denir. Eskiden kızın başına ellerine ve ayaklarına kına yakılırdı. (20) Bu gün sadece ellerini ortasına kına yakılır. Kıza kına yakan kadının "Başı bütün " (dul olması) olması lazımdır. Gelin kız elleriyle yüzünü kapatarak ağılar vaziyette kınasının önüne oturur. Kınacı kıza kına yakarken türküler söyle ve kızı ağlatır. Bu türkülerden bir kaç örnek ;

Yakın gelinin kınasını, anası çeksin belasını.
Çağırın hanım halasını , kızım kınan kutlu olsun .

Kına bir tas içinde ezilir. Kız kibleye doğru oturtulur, başına bir yasma örtülür. Kızın eline kına sürülüp bağlanır. Diğer kına davetlilere dağıtılır. Salı günü kızın yakın akrabası hamama davet eder. Eğer kız evi zenginse hamama çalıcı götürülür. O gün için hamam kiralanır. Yıkayıp eğlenirler. K

Eskiden hamam için akşam kadar eğlenilir, hamamın ustası bir tebziye renkli mumlar dikerek başının üstünde tutar. Gelin ustanın arkasında davetlilerde gelinin arkasında sıralanır. Üç kez dolaşırlar, gelin şarkıları söyler kınaya çekerler. Bunlardan bir örnek;

Gelin ederler seni el gibi,
Dikerler ortaya ince mum gibi,
Elekten eller un gibi,
Şen babanın evi gen olsun.

Diğer bir gelin türküsü (Bu nu gelini oğlan evine götürürken de söylerler)

Geâ anam gel bacım
Gelin olasin,
Çarşamba perşembe,
Bize gelesin

(20) K.K.Şahin,H. dan derlenmiştir.

Gelinin kınasın
Al eylemişler
Gözünün sürmesin
Bol eylemişler
Seni bir yigide
Mal eylemişler
Gel anam gel bacım
Gelin olasın
Çarşamba perşembe
Bize gelesin.

Eskiden her gelinlik çağındaki kıza gümüş işlemeli takunyası bulunurdu. Ayrıca peştemali ve kildeni vardı. Kilden : Bakırdan , kalaylı ve kapağı kubbeli yuvarlak küçük sandık biçiminde lifkese tarak koymaya yarayan bir hamam aracıdır. Bu araç bu gün tamamen ortadan kalkmıştır.

Gelin Getirme:

Malatya'da gelin perşembe ve pazar günü oğlan evine getirilir. Bu güne "gelin günü" denir. Gelin günü kız ve oğlan evinde yoğun bir hazırlık vardır.

Kız evinde tüm akraba ve komşular toplanır genç kıızı süsler gelinlik giydirirler. Kız süslenip duvağı takıldıktan sonra eline bir ayna verilip üç kez "Benmi güzelim bahtımmı güzel" "bahtım güzel olsun" diye tekrarlanır. Gelin hazırlatılınca dışarı çıkıp bir müddet ayakta durur. Tüm davetliler, geline bakıp "Allah başa çıkarsın" derler.

Bu arada oğlan evi kararlaştırdıkları bir saatte taksilerle gelini almaya gelirler. Komşu ve akrabalar taksilerle gelin alayına katılırlar.

Gelinin bineceği taksi en öndedir, iki metre renkli seten kumaş oğlan evi tarafından taksiye bağlanmıştır. Bu radaki adet içabı diğer taksiler gelin taksisinin arkasında sıralanır ve gelen taksisini geçmezler.

Gelin taksisinde damat ,sadiç ve hanımı bulunur.

Sadiç ; oğlanın yakın arkadaşıdır ve düğünde masrafın çoğunu karşılar, düğünü idare eder.

Kız evinin önüne gelince arabalardan inip gelinini almak için kapı çalınır. Fakat kapı kilitlenmiştir. Kızın erkek kardeşi veya ebe kadın bahşiş almayınca kapıyı açmaz. Gelin duvağı yüzüne örtülü olarak kınaya çekilir;Çalgıcılar ağlatacak şekilde maniler söylerler. Bir kaç örnek;

Kağların karasına ,
Gül koymam arasına,
Seni merhem demişler,
Bağrımın yarasına.

Atuntas aşinde kınam ezildi,
Şimşir tarak ile zulfüm çözüldü,
Benim yazım yadellere yazıldı,
Doldur pınar doldur ben gidiyorum,
Anamı babamı terk ediyorum.

Hey ağalar şöyle durun divana
Bir suna boylu hanım geliyor,
Taramış sülfünü dökmüş bir yana,
Bir suna boylu hanım geliyor.

Kınadan sonra gelin anne ve babasının elini öper ve erkek kardeşi gelinin beline kırmızı kurdale bağlar. Şayet erkek kardeşi yoksa bu işi baba yapar. Böylece bundan sonra kızın sorumluluğu kocasına bırakılmış olur. Daha sonra gelini kolundan tutup taksiye bindirirler bu arada kız evinin aldığı seten kumaş taksiye bağlanır. Gelin alındıktan sonra oğlan evine giderken şehir dolatırılır. Yolda gençler taksinin önüne durup bahşiş isterler. Gelin oğlan evi önünde taksidas inerken sadıç , gelinin başı üzerinden çerezle birlikte madeni para atar. Çocuklar bunları toplar bereket parası olarak saklarlar. Gelin oğlan evinin eşigine adım atacağı sırada dama veya yüksek bir yere çıkmış olan kaynana içinde bulğur tuz ve para olan küpü gelinin önüne atar. (Hal köyü (21))

Eğer oğlan evi zenginse kızın ayağı önünde kurban kesilir. Eskiden gelin arabasından evin içine kadar "en" serilirdi. (En - kumaş sermek) gelin bunun üzerinden yürüyerek eve girerdi .Daha sonra bu kumaş dörder metre kesilerek yoksullara dağıtılırdı. (22)

Bu gün bu âdet tamamen terk edilmiştir. Fakat altı sene evvel zengin bir ailenin ilk oğlu evlenirken gelinin ayağına en serilmişti.(23) Gelin eve girince damat ile "koltuk" edilir.(Kızın koluna damat girerek gelin odasına götürür.)

Damat ,gelin odasında kızın yüzünü açmak ister gelin rıza göstermez damat " yüz görümlüğü " altın veya bilezik takınca duvağını açar. Bir müddet sonra dışarıya çıkarlar. Evdeki büyüklerin ellerini öpüp, gelin bir sandalyeye oturur. Bu sırada gelinin kucağına bir erkek çocuk verilir. Buradaki amaç ilk defa erkek çocuğu olmasını temin içindir. Gelin çocuğa mendil verir. Davetliler geline bakıp "mağallah"derler . Bazen kaynananın kolu altından gelin geçirilir. Bu gelinin kaynanasının sözü altında kalması için yapılır.

Bir müddet sonra çalgıcılar çalgıçalıp eğlenirler daha sonra müvhit okunur ve davetlilere yemek dağıtılır. Yemek önce erkeklere daha sonra kadınlara verilir. Yemekten sonra tüm davetliler ayrılırlar.

Akşam olunca gelinkız ile gelen bir kaç yakını evlerine dönerler " gelin kız"odasına götürülür. Sadıç hanımı geline evlilik hakkında bilgi verir.

Yassı namazına giden sadıç, damat ve akraba erkekleri dönüştü hoca-yı gerirerek dini nikah yapılır. Daha sonra "Gerdeğe koyulur" damat ~~xx~~ gelin odasına girerken arkadaşları tarafından omuzuna vurulur. Bu ^{metin} ol,, kuvvetli anlamına gelir.

(21) Bkz.Erdentuğ N. : Hal köyü, D.T.C.F,Yayını, Ankara , 1968

(22) K.K.H. Güner'den derlenmiştir.

(23) Kendi göslemime dayanarak veriyorum.

Damat ve gelin bir birlerinin ayağına basmamaya çalışırlar. Hangisi önce diğerinin ayağına basarsa EHEH onun sözü ötekine geçecektir. Daha sonra elbiselerinin hangisinin üstte kalırsa onun sözü geçecektir.

Zıfaf geçesinin ertesi günü gelin ve damat evdeki büyüklerin ellerini operler. Yatak çarçafındaki bekâret kanını kız ve oğlan ailelerine ebe gösterip bahşiş alır. Daha sonra bir kaç komşu kadına gösterilir. (24)

Kayın valide ve kayın baba geline hediye takarlar. Gelin kaynana ve kaynatasıyla konuşmaz yanı gelinlik eder. Gelinlik etme bir ile beş sene sürebilir ancak kaynakanın rızası ile bozulabilir.

Kendi tabirlerine göre "gelin evdekilerle yüz göz olmaması için gelinlik eder".

Zıfaf sabahı ebe gelininduvağını damada götürüp bahşiş alır. Gelin kız duvaksız olarak gelinliğini bir gündaha giyer ertesi günler normal kıyafetle dolaşır.

Sadıç gelip damadı hamama götürür akşama kadar gezdirir. Buna "güveyi gezmesi" denir.

Gelin evdeki büyüklerle sofraya oturmaz, küçük görümceleri ile birlikte yemek yer. Büyükler yatmadan yatmaz, kocasından çok kaynatasına hizmet eder. Bir büyük odaya girince ayağa kalkar ve ayaktaduruz. Otur demeden oturmaz veya başka bir odaya gider. Bir iki gün sonra kız ailesi bir sini baklava gönderir. Bu bakladan ev halkı, komşular ve gelen misafirler yerler.

Bir hafta sonra gelin annesi evine gider. Buna "haftaya gitme" denir. Gelin haftası sabahdan akşama kadar sürer haftaya giderken damat ailesi, damat akrabaları sadıç ve bir kaç komşu katılırlar.

Kız ailesinin akraba ve dostları bu günde hediyelerini getirirler. Yemek-yenir, eğlenirler, akşam olunca dağılırlar.

Düğünden onbeşgün sonra gelin hamama götürülür. Buna "15 hamamı" denir. Eskiden 15 hamamında eğlenceler tertip edilirdi. (25)

Malatya'da Kız Kaçırma :

Malatya'da iki şekilde kız kaçırma olayına rastlanır.

- 1) Kaçırma, yani zorla kaçırma.
- 2) Kaçırma, anlaşarak kaçırma

1) Kaçırma : Yolda veya tarlada gördükleri kızları beğenen delikanlılar bir fırsatını bulup kızın niyetini sorarlar. Eğer kız istemezse veya delikanlı ailesinin kendisine vermeyeceğini anlarsa kızı kaçırmaya karar verir. Kızı bir kaç gün izler. Yanına bir arkadaşını alarak taksiye biner, kızı yalnız yakalayınca azını kapatıp zorla taksiye bindirir ve kaçıtır.

Kızı kaçıran delikanlı köye veya kasabaya bir akrabasının evine götürür. Bir kaç gün sonra şehire dönüp nikâh kıyar. Kız ailesi, kaçırıldığı gün çok üsündür ve oğlan ailesiyle kavga eder. Kızı ve oğlanı gördükleri yerde öldüreceklerini söylerler.

(24) K.K. Ü. Çelen.den derlenmiştir.

(25) Bkz. Duman,H.: S. 28

Daha sonra araya giren akrabalar iki aileyi barıştıırır ve nikah yaparlar. Köylerde kız kaçırıldıktan sonra bile başlık alınır.

2) Kaçışma :

Tarlada veya bahçede anlaşılan çiftler bir birlerini sevdikleri halde kız ailesi veya erkek ailesi birbirleri ile evlendirmek istemezlerse kız ve oğlan anlaşarak kaçarlar.

Kaçışma sonunda iki aile kavga ederlerbede araya yine akrabalar girerek iki tarafı uslatırırlar. Nikah kıyılınca delikanlı kızı eve getirir. Bir müddet darğın kalan aileler dini bayramlarda barışırlar. Bu türlü kaçışmada da köylerde başlık alınır. Bu kaçırma kaçışmalar bazen cinayetlere yol açmakta bazende mutlu bir aile kurulmasına yardım etmektedir.

Gelin ve Damat Kıyafeti :

Eski gelin kıyafeti ; Üç peşli , ipek şalvar, pullu boyama veya kirep yüze örtülür, başa fes takılır,ayağa yünçorap ve kundura (ayakkabı) giyilirdi. Besin altına gelecek kısma altın dizilir,kenkülü (Kankül) ve kırk belik sağı pullu boyamanın altından gösükürdü . Makyaj ise ; gelinin gözüne kesen kes sürme çekilir, ellerine ve ayaklarına kına yakılırdı. (26)

Bu günkü gelin kıyafeti ; Beyaz gelinlik,beyaz tül duvak çiçek ve gelin teli başa takılır. Beyaz ayakkabı ve çanta basın çanta yerine çiçek alınır. Soğuk havalarda gelinliğin üzerine hırka alınır.

Köylerde ise renkli gelinlik giyilir. Gelin ata veya arabaya bindirilirken başından itibaren çarşaf örtülür. X

Eski damat kıyafeti ; İğ gömlek,uzun don siyah şalvar,yelek,çekt ve yakası beyaz gömlek giyilir, acem şalı kuşak bele sarılır ve ayağa yemeni (ayakkabı) giyilirdi. (27)

Şimdiki damat kıyafeti ; Pantolon,ceket,gömlek,kravat ve ayakkabı giymektedirler. X

Sonuç olarak günü söyliye biliriz ; İster gelişmiş isterse geleneksel toplumlarda olsun evlenme resmen tesbit edildiği taktirde geçerlidir. Evlenmenin tamamlanması için yapılan düğün,mevlit,nikah v.b.ritlerin en genel ve toplumsal amacı, birleşmeyi açık surette ilân etmektir. Builân gayri meşru ilişkiden ayırt eder. (28)

Malatya sünni toplumundan evlenmenin yapılması için en az iki şahit olmalıdır.

Yine bunada zıfafın ertesi sabahı evlenmenin sonuçlandığını işaretleri olarak bekaret kanını taşıyan çarşaf her iki aileyi ve komşulara gösterilerek gelin bekaretini ispatlamaktadır.

(26) (27) Kaynak kişilerden aldığıma bilgiye göre veriyorum.

(28) Bkz. Erdentug,N.: Karadeniz bölgesindeki evlenme görenekleri ve törenleri, Antroloji dergisi , Sayı 3-4 , S. 27, Ankara

Malatya'da nişan ve evlenmede her vesile ile şeker vetatlı yenmesi şekerdeki tatlılığı, yapılacak birleşmeye , eşler arası ilişkileri geçirmek amacı ile yapılır.

Hatta hocaya girinlik muskası yaptırarak eşleri birbirine tatlı göstermek istenmektedir. Yine önemli bir konu olan " Damat bağlama" yı burada görmekteyiz .

Damat veya kının mutlu olmasını istemeye bir kişi nikah sırasında bıçak veya makas kapatırız Böylece damat zıfraf gecesi evlilik görevini yerine getiremez .

Böyle bir durumu önlemek için damat geline boğadığını söyler ve tekrar dini nikah yapılır. Bu sırada dama ailesinden bir kişi elini bağlar nikah bitince eşer.

Malatya'da düğün ve nişan gibi eğlencelerde silah sıkılmasındaki amaç oradaki kötü ruhları uzaklaştırmak için yapıldığı kanısındayız. Gelini muslarla devamlı çekilde kinaya çekme de aynı maksatla yapılmaktadır. Silah atmak avrupa düğünlerindedir görülür. Bunun kötü ruhları def ettiği aynı zamanda gelen davatlıları haber verdiği anlamını taşımaktadır.

Kaynananın veya sağdıncın gelinin başına attığı çerez ve paranın bereket parası olarak saklanması Hamit, Z. Koşay'ın inancına göre ; Mutlu bir adamın (Kaynananın) elinden mutlu dakikada ayrılmış para bereket parasıdır. Bunu alan kimsenin parası bereket kazanacaktır. (29)

Ayrıca kaynananın damadın gelinin ayağı önüne attığı küpün kırılmasındaki amaç ; gelinin kötü huylarından kurtulması ve bereket getirmesi için yapılır.

4- Ö L Ü M

İnsanın yaşamaının sonu olan ölüm , insanı büyük acı ve kedere gark ettiği gibi sırxına varılabilmesi çok güç bir olaydır. (1)

Anadolu'nun her bölümünde ölümle ilgili çeşitli inanç ve seremonileri görmekteyiz. Malatya'daki ölümle ilgili inanmaları vermeye çalışacağım.

a) Ölümü Düğündüren üç belirtiler *

1- Köpek uzun uzun ulursa (Dağca 2, Sivas3, Mensifon 4)

-- At kıpırsa (Kayseri 5)

-- Evin yanındaki ağaçta karga sürekli öterse (Sivas 6)

(29) Bks. Erdemtuğ, N.S. 29

(1) Bu konuda geniş bilgi için Bks. Örnek, S.V.: Anadolu folklorunda ölüm, Ankara , 1971

(2) Bks. Odak, T.: Etnoloji açısından ölüm, Ankara 1969, (Lisans çalışması)

(3) " Aşkun, V.C.: Sivas folkloru, Sivas 1940

(4) M.Kutlu'dan derlenmiştir.

(5) Bks. Örnek , S.V.: S. 25

(6) " Aşkun V.C. : S. 51

- Gece evden etrafı siyah tencere,kazan verilirse (Konya,Kayseri Sivas) (7)
- Gece evden süt verilirse (Çankırı,Çorum,Sivas) (8)
- Gece ekşi hamur verilirse (Çankırı,Çorum,Sivas) (9)
- Gece yıldız kayarsa
- Rüyada ön dişler acıyarak çekilirse (Afyon, Konya) (10)
- Rüyada mevsimsiz üzüm görülürse
- Rüyada bir ev yanarken görürse
- Rüyada ölmüş bir kimse çağırırsa (Urfa,Ankara,Erzurum) (11)
- Hasta pencere veya kapıya bakarak (Kimse girmediği halde) misafir geldi yer verin derse,
 - Vasiyet ederse
 - İşdahı açılıp son rızkını yerse
 - Ağzını üç defa açıp kaparsa (Çankırı,Merzifon) (12)
 - Ölü yumşaksa
 - Hastanın eli ayağı şişerse

b) Kaçınmalar :

- Ölü yumşaksa , yıkarken üzerinde bir oklava kırılır veya bir ekmek saçı alınıp hayrata verilir.
- Ölüyü getirirken yatağı toplanır, orta yere bir taş koyulur. (Sivas,Siverek,Trabzon) (13)
- Çenesi sarkmasın diye bağlanır.
- Ölü evindeki su dolu kaplar ve sıvı yemekler boşaltılır.(Hopa, Rize, Urfa-Çarıklar köyü) (14)
- Tabut evden çıkınca ev halkından bir kişi arkasından taş atar vekî geriye bakmadan eve döner.
- Ölünün arkasından çok ağlayan kişinin sırtına haberi olmadan mezar toprağı atılır.
- Ölünün artakalan suyunda sadece soyhaları (Çamaşırları)yıkanır.
- Artan sabun eve alınmaz (Nuhlar köyü) (15)
- Yanık oduklar atılır
- Ölü soyhalarını evsahipleri yıkamaz
- Mezar dönüşü arkaya bakılmaz
- Ölü giysileri yoksullara dağıtılır.
- ♀- Ölü evinden taziyeden (baş sağlığı dilemek) dönenler doğru kendi evlerine giderler,başkasının evine uğrarlarsa o eve ölüm getireceklerine inanılır.

(7) (8)(9)(10)(11)(12)(13) Bkz. Örnek,S.V.: S. 43

(14) Bkz. Ö.Tuncay: " Çarıklar köyünde hayatın üç ana dönemi ile ilgili

şdet ve inanmaların etnolojik tetkiki " Ankara ,1968 (Tez çalışması)

(15) " S.Ayözoan: " Nuhlar köyü monografisi" Ankara,1969,(Tez çalışması)

c) Ölüm Sırası

Ölüm olayını ölü sahipleri ağlıyarak duyururlar. Uzakta olan akrabalara komşular haber verirler.

-- Ölen kimsenin gözü açıkta kapatılır ve çenesi bağlanır, üzerine bir beyaz örtü kapatılır.

-- Ölünün başı kibleye çevrilir, el ve ayakları yanına uzatılır.

-- Ölünün şişmesini önlemek için karnının üzerine bir bıçak koyulur.

(Kayseri, Sivas, Uşak) (16)

-- Yıkandığı yerde bir gün mum veya lamba yakılır.

-- Ölü hemen gömülmesi için hazırlanır yoksa kokar. (Ankara, Çubuk) (17)

-- Ölünün baş ucunda kuran'ı kerim okunur. (Her yerde) (18)

-- Ölü yıkanırken iki hoca, ölünün yakınları ve komşuları bulunur.

---Ölen kimse kadınsa kadınlar, erkekse erkekler yıkarlar.Çocuk için oinsiye mevzubahis değildir.

-- Ölüyü yıkayan kimseye bir havlu, bir terlik, para ve ölünün giysileri verilir.

-- Yıkarken suya el batmaması için saplı tas kullanılır. Yoksa komşulardan ödünç alınır.

-- Ölüyü yıkarken kulağına ve burnuna pamuk tikanır.

-- Ilık su ile yıkanır ya ve gusül apdesti aldırılır.

-- Ölü evindeki avluda yıkanır.

-- Ölen kişiyi çok seven kimse ölünün ayaklarını yıkar ve suyunu döker.

1) Kefenleme:

Yıkanan ölü kurulanaınca boyu iple ölçülür, bu ip patıka yahut Amerikan bezi kefen üzerine tutulup elle yırtılır. Kefene makas vurulmaz. Kafa gelecek kısma yırtıp buradan boynuna geçirilir. Ayak uçlarını bağlar üzerine kısa yeşil kıyamet gömleği giydirirler.

Kadınların başına yeşil dolak (yazma) örtülür ve ellerine kına kına koyulur. (Konya) (19)

Erkek ve kadın ölü tabuta koyulduktan sonra zem-zem serpilir ve buhur (koku) yakılıp tütsülenir. Ölü mezara tabutla gömülmez.

2) Cenaze Namazı :

Malatya halkı genellikle sunâi olduğundan ölen kimsenin cenaze namazının kılınması zorunludur. Cenaze namazı kılınırken tabut cemaatin önündeki musalla taşında olmalıdır. Namaz kıldıktan sonra orada bulunanlara hoca dönerek "Ey cemaat bu ölüyü nasıl bilirsiniz?" diye sorar, "iyi biliriz Allah rahmet etsin" derler.

Tabutun üzerine ölen kimsenin oinsiyetini belirten giysiler örtülür. Mezara gidip ölü defnedildikten sonra arkalarına bakmadan dönüp gelirler. Ölen kişinin hayırını için yetmiş fidre dağıtılır, buna iskat denir.

(16)(17)(18) (19) Bks. Örnek, S.V.: S. 44

Bizim baca sizin baca,
Gezemedim uçtan uca,
Bilemedim gelinlik nice
Uyan Alim uyan sabah oldu,
İnanmazsan günler doğdu,ben ölem.

B- Y A T I R L A R

Anadolumuzun küçük büyük tüm şehirlerinde yatır ve evliyalar ziyaret-
gahına rastlanır. Bunların halk hayatında önemli bir yeri vardır. Malat-
ya halkı maddi ve manevi imkansızlıklara karşı karşıya kaldığında işi-
nin ve yapılması gerekenlerin mutlaka bir yatırı ziyaret etmekle, adak-
ta bulunmakla gerçekleşebileceği inancı hakimdir.

Bu inançlar atalardan beri süre geldiği ve kutsal olarak vasıflandı-
rıldığı için anlamını ve önemini yitirmemiştir.

Malatya'daki yatırları şöyle saptaya biliriz : (1)

Melik Sunullah Camii :

1) Yatırlarla ilgili efsane ve inanmalar; Halk arasında vaiz ocağı
veya vaiz baba ismi ile anılır. Bazı eserlerde " Karaca köy camii" diye-
geçen bu camii eski Malatya'dadır. Minare kitabesinden anlaşıldığına göre
1394 tarihinde Abdullah Hüsnü oğlu tarafından yaptırılmıştır. Bu ziyarete
daha çok ruh hastaları götürülür, orada bir gece yattıktan sonra, ziyare-
tin suyu ile yıkanılırsa iyileşirler. (Yozgat) (2)

Emir Ömer :

Tarihi eserler kısmında anlatmıştık bu ziyaretin pencereleri çok
küçük oda loğtur. Mezarın orta yerinde düzgün bir taş bulunur. Bu taşı
yatırım bekçileri ziyaretöilerin başını beline sürer ; Buradaki inança
göre taş sürülen yer ağrımazmış . Bu yatıra gelen kişiler dilekte bulunur,
dilekleri olunca mum ve yemek getirirler. Ayrıca yatırın etrafında nefes
almadan yedi defa dönerler. Böylece dileklerinin olacağına inanırlar.

Ulu Camii :

Tarihi eserler kısmında anlatmıştık. Bu caminin ortasında yaptıran
kişiye ait bir mezar vardır. Bu yatıra çeşitli dileklerde bulunurlar.
Bilhassa sınıf geçmek için gidilir dilekleri olunca mumğütürürler.

Battal Gazi :

Yaşama efsaneleşmiş bir halk kahramanıdır. M.İ.İ. asrın ortalarında
yaşadığı tahmin ediliyor. Doğum yeri Malatya ,babasının adı Hüseyin Gazi
olduğu söylenir.

(1) Buradaki bilgileri Üzbeç, E. eski Malatya tarihi eserlerine (1964)
ve kendi gözlemlerime dayanarak veriyorum.

(2) Bks. T. Altıntaş : " Yozgat ve civarındaki yatırlar", 1969 (Tez çalışması)

Annesi Sahide hatun tarafından soyu Hz. Muhammede kadar uzadığı iddia edilmektedir. Babasının intikamını almak için Şah Tahmasla bir çok savaşlar yapmış kuşattığı bir Rum kalesi önünde yaralanmış ve bugünkü Ağaç köyünün Çatak mevkiindeki mağaradan birine sığınmış ve orada ölmüştür. Daha sonra bu mağaraya gömülmüştür. Halk bu yatıra giderek çeşitli dileklerde bulunur, dilekleri yerine gelince kurban götürürler.

Ahmet Duran Mescit ve Türbesi :

Malatya -Sivas şosesinin yüz metre batısındadır. 1994 tarihinde Diyarbakır valisi Yusuf Ziya Pasanın oğlu Muhammet Sabit Bek yaptırmıştır ve burada Sabit Be'in mezarı bulunmaktadır. Bu yatıra özellikle çocuğu olmayan aileler giderler. Çocukları olması için dua eder, dilekte bulunurlar. Eğer çocukları olursa ismini Ahmet Duran koyarlar ve her sene bu ziyarete kurban götürürler. (Hacı Bektaş) (3)

Keşşaf Hoca :

Doğduğu tarih hakkında kesin bir birgimiz yoktur. 1928 de ölmüş ve Banazı (semt) mezarlığına gömülmüş, üzerine dört sütunlu tepesi kubbe şeklinde bir türbe yaptırılmıştır.

Halk arasında manevi bir nüfusa sahiptir. Müderrislik yapmış musga yazarak hasta ve kötü huyluları iyi eden bir hoca imiş.

Halk "kalemi sağladı" demektedir. Yani hocanın yatığı muska ların fayda sağladığı inancındadırlar. Bu yatıra giderek dilekte bulunur ve dilekleri olursa mum götürürler.

C- H A L K H E K İ M L İ Ğ İ

Malatya halkı eskiden beri kaderci bir tutuma sahip olduğundan ayrıca batıl inaçlara fazla ilgi gösterdiğinden, hastalıkları geleneksel tedavilerle geçirmeye çalışırlar.

Hasta , doktora götürülmeden önce ziyaretlere dolaştırılır, çeşitli "koca karı ilâci " kullanılır.

Malatya'da çeşitli hastalıkların tedavileri :

a) İç hastalıklar

Boğmaca : Horozun ibiğinden alınan bir damla kan , bir bardak suya damlatılır. Daha sonra 11 tane su kabağı çekirdeği ortasından delinerek bir ipliğe takılır ve boynuna asılır.

Diş ağrısı : Çürük dişlerin arasına bir parça tuz koyulur.

Diş nezlesi : Dışık yerlerde yetişen " sızı otu" kaynatılır, soğuduktan sonra günde bir kaç kez gar gara yapılır.

Bel ağrısı : Bir parça karasakızla çekem kaynatılıp bir parça bez üzerine koyulup cibar (yaki) gibi ılık halde bele yapıştırılır.

(3) Bakınız : D. Öçalan : " Hacı Bektaş çevresinde yatır ve evliyaların toplum hayatındaki yeri",1969,Ankara, (tez çalışması)

Bizim baca sizin baca,
Gezemedim uçtan uca,
Bilemedim gelinlik nice
Uyan Alim uyan sabah oldu,
İnanmazsan günler doğdu,ben ölem.

B- Y A T I R L A R

Anadolunun küçük büyük tüm şehirlerinde yatır ve evliyalar ziyaret-
gahına rastlanır. Bunların halk hayatında önemli bir yeri vardır. Malat-
ya halkı maddi ve manevi imkansızlıklarına karşı karşıya kaldığında işi-
nin ve yapılması gereken şeyin mutlaka bir yatırı ziyaret etmekle, adak-
ta bulunmakla gerçekleşebileceği inancı hakimdir.

Bu inançlar atalardan beri süre geldiği ve kutsal olarak vasıflandı-
rıldığı için anlamını ve önemini yitirmemiştir.

Malatya'daki yatırları şöyle saptaya biliriz : (1)

Melik Sunullah Camii :

1) Yatırlarla ilgili efsane ve inanmalar; Halk arasında vaiz ocağı
veya vaiz baba ismi ile anılır. Bazı eserlerde " Karaca köy camii" diye-
geçen bu camii eski Malatya'dadır. Minare kitabesinden anlaşıldığına göre
1394 tarihinde Abdullah Hüsnü oğlu tarafından yaptırılmıştır. Bu ziyarete
daha çok ruh hastaları götürülür, orada bir gece yattıktan sonra, ziyare-
tin suyu ile yıkanılırsa iyileşirler. (Yozgat) (2)

Emir Ömer :

Tarihi eserler kısmında anlatmıştık bu ziyaretin pencereleri çok
küçük oda loştur. Mezarın orta yerinde düzgün bir taş bulunur. Bu taşı
yatırım bekoileri ziyaretçilerin başını beline sürer; Buradaki inançta
göre taş sürülen yer ağrımazmış. Bu yatıra gelen kişiler dilekte bulunur,
dilekleri olunca mum ve yemek getirirler. Ayrıca yatırım etrafında nefes
almadan yedi defa dönerler. Böylece dileklerinin olacağına inanırlar.

Ulu Camii :

Tarihi eserler kısmında anlatmıştık. Bu caminin ortasında yaptırılan
kişiye ait bir mezar vardır. Bu yatıra çeşitli dileklerde bulunurlar.
Bilhassa sınıf geçmek için gidilir dilekleri olunca mum götürürler.

Battal Gazi :

Yaşama efsaneleşmiş bir halk kahramanıdır. M.İS. asrın ortalarında
yaşadığı tahmin ediliyor. Doğum yeri Malatya, babasının adı Hüseyin Gazi
olduğu söylenir.

(1) Buradaki bilgileri Özbek, B. eski Malatya tarihi eserlerine (1964)
ve kendi gözlemlerime dayanarak veriyorum.

(2) Bkz. T. Altıntaş : " Yozgat ve civarındaki yatırlar", 1969 (Tez çalışması)

Kabakulak : Domuzdiği, şişkin olan kısımda bir kez kez dolaştırılır.
Bademcik : Tütün yaprağına bal sürülüp boğaza bağlanır.

d) Göz Hastalığı

Göz ağrısı : Anne sütü damlatılır.

İtdirseği (arpacık) : Yoğurt siyah köpeğin önüne koyulup köpek yaladaktan sonra artan yoğurt göze sürülür.

e) Deri Hastalığı

Siğil : Yaban gülünün bir dalı siğilli kipi tarafından kırılır.Dal kuruyunca siğilde geçecektir. (5) Arpa ile dua okuyup siğil yazılır,arpa top-rağa gömülür.

Siğil veya ben (leke) atkılı ile dipten bağlanır bir zaman sonra düşer.

Kurdeşen (dabaz) : Kurdun aşık kemigi bir iple bağlanıp boyuna asılır(6) Dabaz ocağına gidilir , soğuk pınar suyu ile yıkanılır. Dabaz pınarından yıkanılmak için alınan bu su kovaları yere koyulmalıdır aksi halde fayda sağlamaz.

Hilt (mantar hastalığı) : Kar üzerinde çiplak ayakla yürünür.El ve ayaklardaki çatlaklara mayasıl denilmektedir.Ateşte eritilen karasakız bir çöple çatlaklara sürülür. (7)

Yılançık : Ziyarete gidilip , ziyaret taşı yılançık olan yere sürülür ve oradaki sudan içirilir.

Saçkıran : Saç diplerinin kaşınıp yara olmasıdır. Evdeki hastaliksız birinin idrarı ile hasta kimsenin başı yıkanır. Bundan başka yumurtanın beyazı barutla karıştırılıp sürülür.

f) Dolaşım Sistemi Hastalığı

İshal : Yabani erikten yapılan salça (erik eğişisi) havanda döğülmüş tuzsuz leplebi karıştırılıp hap şekline getirilir sabahları aç karnına birer tane yutulur. (8)

Ayrıca erik salçası ile kahve karıştırılıp yenir.

Basur : Sülük yapıştırılır.

Kabızlık : Ağı (tatlı) kayısı yenir,bunun kurusuda olabilir.

Eski bir ateşli hastalık tedavisi: Bu tedavi şeklinin bu gün raslanılmaktadır. Eskiden hastalığın tedavisi için hastanın kuşağı belinden alınıp evin ortasındaki kakeya (direk) bağlanır. asta iyileşince kuşak çözülürdü.

D- HALK TAKVİMİ,HALKMETEROLOJİSİ veBELLİ GÜNLER

İnsanlar eskiden beri gökyüz ile ilgilenmişler ve tabiat olaylarını kendilerince yorumlamışlardır. Zaman zaman uğursuzluk getiren bu tabiat olaylarından kurtulmak için çareler aramışlardır.

Halk Takvimi : Malatya halk takviminde aylar ;

a) Orta-Karakış veya zemheri ayı :Şimdiki ocak ayıdır.Ay içinde soğubelirtmek için "zemheri ayı" denir. Ancak aylar sayılırken "orta karakış" adı verilir.

- b) Gck Ayı (son karakiş ayı) Şimdiki şubat ayıdır.
- c) Mart ayı veya aşur ayı.
- d) Lisan ayı : Şimdiki nisan ayıdır.
- e) Mayıs ayı
- f) İlk temmuz ayı; haziran ayıdır.
- g) Orta temmuz ayı; Temmuz ayıdır.
- h) Son temmuz ayı; Ağustos ayıdır.
- i) İlk göz ayı ; Eylül ayıdır.
- j) Orta göz ayı; Ekim ayıdır.
- k) Son göz ayı ; Kasım ayıdır.
- l) İlk karakiş ayı; Şimdiki aralık ayıdır. (1)

Nalk Meteorolojisi :

- Kavak ağacı yaprağını zten dökmeye başlarsa kiş Őiddetli olur.
- Hava çok sıcak ve bulutlu olursa yağmur yağacaktır.
- Kuvvetli rzđardan sonra yağmur yağer.
- Çok dolu yağerken annesinin ilk oouğu bir tane alıp ikiye böler atarsa , dolu yağması kesilir. (2)
- Çok yağmur yağerken dışarıya bir demir parçası atılırsa yağmur durur.(3)
- Ay ve güneş tutulunca teneke çalınır,silah patlatılır.
Ay ve güneş tutulması halk deyimiyle "insanların ysnn karasıdır"
Gün adları ise; Hemen hemen aynıdır,şöyleki; pazar ertesi,salı ,ar-gamba, perşembe,cuma,cumaertesi,basar.
Yn adları ise ; Kible,gneydir.
Gnbatı ; Batıdır.
Gndoğu ; Doğudur.
Güzey ; Kuzeydir.

Belli Günler :

Hidirellez : Mayıs ayının ilk haftası yani 6 mayıs günüdür. Bu günde pikniğe gidilip eğlenilir, tuzlu peksimet (bilik) veya katmer pişirilir. Tuzlu yiyecekleri yedikten sonra su içmeden yatılır. Bunu bilhassa genç kızlar yaparlar. Gece ,genç kızlar rüyalarında evlenecekleri erkeği görürler,damat adayı genç kıza rüyada su verirmiş. Eğer bulanık su verirse dul erkekle,temiz su verirse bekar erkekle evleneceklerdir.

Bunlardan başka akşam olmadan madeni para gldalına bağlanır,ertesi sabah alınıp bereket parası olarak bir sene saklanır. Duradaki inanca göre Hızır gl ağacının yanından geçer ve paralara dokunurmuş.

Nevruz (Martdokuzu)

Malatya'da "Sultannevruz" denilir.Mart ayının ikinci haftası pikniğe gidilir. Özellikle Kernek dağı (Bey dağı) na çıkılır. Nevruz toplanıp,yüzlere gözlere sürülüp plr ve "daima bugünlere çıkalım inşallah " denir.

(1) Bkz. Hacı Emin oğlu,N.: "Malatya halk takviminde aylar" T.F.A,S.5276,1969

(2)(3) Bkz. O.Kural : "Kayseri'nin Tomarza iesi çevresinde göksel olaylarla ilgili halk inanmaları" 1969 (tez alışması)

E- ÖTEKİ HALK ADETLERİ ve İNANMALARI

İnsanları etkileyen âdet ve inanmaların toplum hayatındaki maddi ve manevi etkilerini küçümsemek gerekir. Bu âdet ve inanmalar kişilere doğumundan ölüncüye kadar eşlik eder. Böylece kuşaktan kuşağa geçer.

1) Satıl İnançlar :

- Gece dışarıya tene (buğday) dökülmez.
- Ateş su ile söndürülmez.
- Ekmek ve karıncaya basmak günahdır.
- Baş yastığı üzerine oturulmaz.
- Kuş yuvası bozanın yuvası dağılır.
- Gusul abdesti alınmadan çocuğa süt verilirse kahlaksız olur.
- Çalınan şey kimseye hayır etmez.
- Gece ısıklık çalınırsa şeytanlar toplanır.
- Saç kesilince duvar deliğine koyulur.
- Saç ortaya atılırsa baş ağrısı yapan.
- Tırnak kesilince ömür kısalır (gece)
- Çekilen diş camii duvarına koyulur.
- Yere tuz dökülürse öteki dünyada kirpikle toplanır.
- Kaşının ortasındaki kıllı alırsan imanın gider.
- Başkasının evinde tırnak kesilince kavga edersiniz.
- Cuma günü ev süpürülmez.
- Yolcu arkasından ev süpürülmez.
- Çarşamba günü çamaşır yıkanmaz.
- Tırnak kesildikten sonra yıkamadan bir yerini kaçırsan uyuz olursun denir.
- Gök gözlü (Mavi gözlü), düztaban ve kalçası yere yakın kimselerden gelecek nazara karşı gizlice kalça kaşınır.
- Bunlardan başka nazarlık olarak eve ve arabaya çeşitli muska ve eski yazı maşallah levhaları , hurma çekirdeği , şeb takılır.
- Ayrıca evlerin kapı tokmağı tunçtan el şeklindedir. Bu ele "Fadime Ananın eli" denir. İslamın beş şartını gösterir.

Muskalar :

Malatya'da muskaya " Nusga" veya " Hamaylı" demektedirler. Muska hocaya yazdırılıp, bal mumuna batırılmış bir bez parçasına sarılır. Bunu omuzlarına veya boyunlarına takarlar. Muska üçken biçiminde yada yuvarlak yapılır.

Yağmur Duası :

Malatya'da yağmur yağmadığı, kuraklık baş gösterdiği zamanlarda yağmur duasına çıkılır . Yağmur duasına erkekler çocuklar ve hoca katılır. Namazdan çıkan halk hoca ile birlikte yağmur duasına çıkmayı kararlaştırır, özellikle kimsesiz çocukların katılmasıyla büyüyen grup dağa veya yüksekçe bir yere çıkıp dua ederler. Daha sonra evleri dolaşarak erzak toplar yemek pişirir, halka dağıtırlar.

Bu arada çocuklar ellerine bir değnek alarak üzerine bir bez parçası takarlar. Bu sopayı aşağı yukarı oynatarak şu beyitleri tekrarlarlar.

Pöt,pöt pötücek,
Pötüceğe ne gerek,
Allah bir yağmur,

Yağ,yağ yağmur,
Teknede hamur,
Tarlada çamur,
Ver Allahım ver,
Sicim gibi yağmur.

III. B Ö L Ü M

A. MAHALLE KIYAFETLERİ

Tarihi kayıtlardan öğrenildiğine göre ilk kıyafet Ortaasyada görülmüştür. İnsanlar giysiyi bir takım tabiat olaylarından korunmak amacıyla giydikleri kanısındayım.

Erkek Kıyafeti :

Malatya'da eskiden erkekler iç köynek,tuman (don),köynek,yelek,şalvar, ceket, palto,kuşak,kasket şapka ,yemeni (ayakkabı) giyerlerdi. (1) Bu gün bu kıyafeti sadece yaşlılarda görmekteyiz.

Genç erkekler iş ; şilet,kıradon; gömlek,pantolon,ceket,ayakkabı giymektedirler.

Kadın kıyafeti :

Kadınlar eskiden faniye,köynek,tuman,zıbın veya entarı,bervannik,şalvar ,laştık ayakkabı veya kundura giyerlerdi.

Daha önceki kıyafetler ise üç peçli fistan ve ipek şalvar,başa fes, lastik ayakkabı gibi şeylerdir. (2) Buna köylerde hala rastlamaktayız. Şehirdeki yaşlı kadınlarda ilk anlatığımız kıyafetlerine rastlanır.

Genç kızlar ise ; Kısa don,faniye,gömlek (kombinezon),zıbın (elbise) ayakkabı giyerler. İş yaparken yaşlıların giydiği şalvar yerine bu gün genç kızlar pantolon veya pijama giymektedirler. Kadın,gelin ve genç kızlar başlarına yazma (dolak) örterler. Ancak yaşlılarla yazmaları daha koyu renktedir.

Sokağa çıkarken genellikle çarşaf örtülür, nadir olarak manto giyenler vardır. İki türlü çarşaf vardır; 1) İpekli,siyah çarşaf,2)Alacalı çarşaf.

Siyah çarşafı daha çok köylüler kullanır ve yüzlerine peçe örterler. Bu âdet Kilayık,Barguzun köylerinde ve Akçadağ ilçesinde sertliğini muhafaza etmektedir.

(1) (2) Bu bilgileri kaynak kişilerden edindiğim bilgilere göre veriyorum.

Eskiden kadınlar saçlarını kırk belik örürlerdi (3) bu şdet hala köylerde göze çapmaktadır.

Kadında Süslenme :

Kadınlar eskiden beri kınayı el ve ayaklarına hatta başlarına sürmektedirler. Ayrıca gözlerine sürme çeker, kollarına bilezik, boyunlarına kordon, kremse (beşibirlik) takarlar. Ziyet eşyası olmayan kadın için "kolu, boynu çıplak" demektirler. Köylerin bazılarında beşibirlikleri başlarına taktıklarını görüyoruz. Yine eskiden zıbınların üstüne gümüş kemer takarlardı. (4)

Yazma :

Başa örtülen yazmaya (dolağ) yada "dolak" denir. Dolaklar etrafı süslü ve iki tarafı oyali baş örtüsüdür.

Oyanın güzel olması için dolağın rengine uyması gerekir. Oya çeşitleri ; Köprü , piring, limonçiçeği, hercai menekşe, kirpik, arslan ağsı, nergiz oyalarıdır. Oyalar genellikle iğne ile yapılırlar. Tığ ve mekikle yapılan oyalarda vardır.

Bu konu hakkında B.Şemsi'nin Ülkü dergisinde (1947) çıkan bir makalesini veriyorum. Bu tip kıyafeti Akçadağ köylerinde bende gördüm, ilginç bulduğum için resimlerini çektim.

Sarı Çiçek Yaylasında Kadın Kıyafeti

((Yukarı ştma ve Aşağıatma aşiretindeki kadın kıyafetini tanıtaçamız. Bu aşiret Malatya'nın Mutmur bucağından başlar ve Divriçe kadar uzanır. Bu bölgede kadın ve kız giyiniş tarzı kendine mahsus özellik gösterir. Bu fark başın bağlanış tarzıdır. Genç kızlar başlarına fes giyerler, saçlar yedi veya dokuz bölük örülür. Bölüklerin uouna saç bağı denilen yünden örülmüş ucu püsgüllü bağlar bağlanır. Fes üzerine taç denilen gümüşten yapılmış üzeri işlemeli bir tepelik dikilir. Bunun üzerinede çeşitli ipekler sarılır. Bu ipeklerin sarı , lacivert renklerini "Puşu " çeşitli renklerine ise (Puru) denir. Furular puşudan daha küçük ve daha süslüdür, etrafı püsküllerle çevrilidir.

Genç ve güzel kızlar nazar değmesin diye bu püsküllerin uouna mavi boncuk takarlar . Kadınlarda baş tuvaleti kızlarınkinden az farklıdır. Baş aynı genç kızlarda olduğu şekilde bağlanır yalnız kadınlarda beyaz ve ince tülbentden bir örtü vardır. Bu örtüye " izar" adı verilir.

Kızlar izar örtmezler, ancak gelin olunca örttebilirler.

Diğer bir fark ise kadınlarda saç bağı bulunmaz. Genç kızlar fesin önüne gelen kısma renkli boncuklar, gelinler ve kadınlar ise " cenik " adını verdikleri altını takarlar.

Fesin düşmesini önlemek için çenenin altından kulağın gänına kadar bağlanan parçaya " sarkan doruk" denir.

(3)Bks. Belli,Ş.: " Sarıçiçek yaylasında kadın kıyafeti"Ülkü,1947,Se:2 ,S.31 ,

(4) Kaynak kişilerden aldığım bilgiye göre veriyorum.

Dul ve yağlı kadınlarda baş tuvaleti siyah ve altınsızdır.

Diğer Giysileri İse ; Genç kızlar ve kadınların her zaman giydikleri elbise topuklara kadar inen üç beşli entarilerdir. Bu elbiseler arapdurağı, sime, Arapkir alacası ve çitari ismi verilen dokumalardan dikilir.

Bileklere kadar uzanan kolların kenarlarında ba vazifesini gören bir kısım vardırki buna "kol bağı" denir. Bazı yerlerde fistan adı verilen bu üçpeşli elbiselerin üzerine "bervannik" veya "ögnük" adı verilen yarım etek bağlarlar.

Bel kısmında bazen yünden örülmüş acem kuşakları bazende "kefiye" adını verdikleri renkli ve işlemeli örtüler bağlarlar. Bu kuşağın arası cep vazifesini görür.

Erkek ve kadın çorapları her zaman yünden örülür. Kadın çoraplarına renkli motifler yapılır. Bazı çorapların ucunda püsküller, bazılarında diz bağı bulunur.

Düğün ve bayramlarda elbise değişir. Genç kızlar ve gelinler "kutnu" adı verilen ipekli elbiseler giyerler ve başlarına puru veya puğu bağlarlar. Gocuk "cepken" altındaki işlemeli yelekler düğünlerin en gözde elbiseleridir. Gocunun kol ve göğüs üzeri simle işlenmiştir. Peslerin ön kısmına gümüşten yapılmış ve üstü renkli taşlarla süslü çiçekler takmak âdettir. Gelin elbisesi diğerlerinin aynıdır. Yalnız iç çamaşırları ipeklerle işlenir.)) (5)

B. MAHALLİ YEMEKLER ve MUTFAK EŞYASI

1) Çorbalar :

Ayâ köfteli kulak çorbası : Bu çorba düğün veya davet yemeklerinde yapılır. Yufka hamuru hazırlanır, yufkalar açılıp küçük kareler şeklinde kesilir. Elekten elenip bir bez üzerine hafif kurutulur. Bu arada et suyunu salça katılıp kaynatılınca hazırlanan hamurlar ilave edilir. Pişince indirilip ayâ köfte ve yoğurt katılıp yağda kavrulmuş nane dökülür.

(Ayâ köftenin hazırlanışı : et ve bulgurun küçüğü yoğrulur, nohut büyüklüğünde yuvarlanıp kızgın yağda kızartılır. Böylece ayâköfte hazırlanmış olur)

Tarhana çorbası : Dövmeden yapılmış tarhana suda ıslatılır, daha sonra bir müddet kaynatılır, içine kavurma (et), ispanak, yağ ilave edilerek pişince üzerine yağda kavrulmuş nane dökülür.

Gendime çorbası : Dövme haşlanıp süt veya yoğurt katılır. Süt katılırsa şekerde ilave edilir , buna "sütlü çorba" denir. Diğerine ise "ayranlı çorba" denir.

2) Etli yemekler :

Nohutlu yahni ; genellikle düğünlerde pişirilir. Nohut haşlanıp, et ve sağan kavrulup salça katılır, su dökülüp kaynatılır. Nohut ilave edildikten sonra bir müddet kaynatılır ve indirilir.

(5) Bkz. Belli, Ş.: S. 31.

İçli Köfte :

Malatya halkı köfteye (küfte) demektedirler. İçli köfte orta bulğurdan yapılır. Bulğur ile kıyma çok az su katılarak yoğrulur. Küçük parçalara ayrılan hamurun ortası açılıp içine öncede hazırlanmış kıyma, soğan vemaýdonoz koyulup kapatılır. Daha sonra kaynayan su içine katılan köfteler haşlanır. Suyu süzülüp, soğutulur. Yumurtaya batırılıp yağda kızartıldığı gibi tirit içinde haşlanarak da yenir. (Tirit; salça katılmış et suyudur.) Bu yemeğe daha çok gelin haftasında ve davetlerde raslarız.

Ayva Köftesi :

Ayvandan içi oyulur, içine kıyma ve piniç doldurulur. Ayrıca kağda kavru lan soğan a salça katılır üzerine su ilave edilerek kaynayıncaya içerisine ayvalar atılır hafif ateşte pişirilir.

Lahana Köftesi :

Nahna küfte denir. Etne bulğur yoğrulur, haşlanmış lâhanaya sarılır, tencereye dizilip üzerine tirit dökülür ve kaynatılır.

Kelle Suyu :

Kavurma (et) ve salça kızartılır üzerine su dökülüp kaynatılır. Genişce bir tabağa tandır ekmeği küçük parçalara bölünerek koyulur. Üzerine kaynayan etli su dökülür ve yenir.

Pât-pıt :

Bir tencerede su kaynatılır , yarmanın (haşlanmamış buğday döğülerek yapılır) küçüğü katılıp tekrar kaynatılır. İçine kavurma ilave edilir, pişince kızgın yağ ve şeker katılır.

3) Etsiz Yemekler:

Şam kebabı :

Rendelenen taze kabağın içine maydonoz soğan yumurta tuz ve un ilave edilerek yoğrulur. Yuvarlak parçalar halinde yağda kızartılır.

Malatya'nın köfteleri meşhurdur. Halk "yetmiş iki türlü köftemiz var" demektedir. Bunlardan bir kaç örnek;

Eşkili ispanaklı köfte :

Yarma su ile yoğrulur küçük parçalara ayrılır. Bu çimdikler ikiye ayrılıp yuvarlanır. Tirit içine atılıp kaynatılır, daha sonra ispanak ve erik salçası katılıp indirilir.

Tevek köftesi : Asma yaprağına devek denir. Yarmaya su katılarak yoğrulur, hamur haşlanmış asma yaprağına sarılıp tencereye dizilir. Üzerine bir tabak kapatılıp suda haşlanır. Daha sonra su süzülür. Bir kaşık un katılmış ayran ilave edilip kaynayıncaya kadar karıştırılır. Pişince üzerine yağda kavrulmuş soğan ilave edilir.

Kuymak :

Bir tencerede su kaynatılır, ayrı bir kaptan un ile ılık su karıştırılıp kaynayan suya boşaltılır ve devamlı karıştırılır. Pişince üzerine kızgın yağ veya şeker dökülür. Bu yemek yeni doğum yapmış kadınlara yapılır.

Malğhuta :

Kaynayan suya mercimek ve yarma katılıp karıştırılır iyice pişince üzerine kızgın yağ ve kişniş kavrulup dökülür.

Pirinçli Haris :

Pirinç yıkanıp suda pişinilir üzerine bir miktar suda ezilmiş un dökülüp kaynayıncaya kadar karıştırılır. Üzerine kızgın yağ ilâve edilir.

4- Tatlılar

Kabuk aşısı :

Kayısı kabuğu (güneşte kurutulmuş tatlı kayısı) sıcaak suda yıkanır. Çok az su katılarak kaynatılır. Suyu azalınca üzerine şeker ve yağ katılır ve döğülmüş oeviz dökülür.

Tor-tor :

Yorulan hamur yufka halinde açılır arasına ceviz dökülüp oklavaya sarılır,oklava çekilip küçük kareler çeklinde kesilir.Yağlanmış tepsiye dizilip fırında kızartılır. Üzerine kaynamış şurup dökülür.

Fış- Fış :

Un,yumurta,karbonat ,yoğurt karıştırılır. Kızgın yağ içine kaşık kaşık boşaltılıp kızartılır. Önceden hazırlanmış şurup içinde bir müddet bekletilir.

Nutfak Eşyası ile İligili Küçük Sözlük :

Aktaracak: Yufka ekmeğini saç üzerinde indirip kaldıracak aygıt,döndürgeç.

Baruş :Küçük kazan (Malatya-Arapkir)

Bazlama tahtası : Saç üzerinde pişirilecek ekmeği hazırlamaya mahsus tahta.

Çarour : Su çekmeğe yarayan ağaçtan kap (Malatya-Darende)

Çemce - Çömce : Kepçe

Çepik : Çömleğin geniş ve uzun kolu

Don sitili : Büyük kova

Ekme tahtası : Yufka ekmeği açılan tahta

Et tahtası : Tahtadan yapılmış kendinden saplı et kıymaya mahsus aygıt.

El değirmeni : Bulğur,mercimek döğmeye yarayan taş aygıt.

Gügüm : Altı geniş ağzı dar saplı ve emsikli su nakline mahsus bakır kap.

Güm-güm : Tahtadan oyulmuş yayık

Güvlek : Tahtadan yapılmış su kabı

Güveç : Pişmiş topraktan içinde yemek pişirilen kap.

Hangil : Kova

Harar : Büyük kıl quval

Hayrat kazanı: İçinde buğday kaynatılan büyük bakır kazan

Havan ve kolu : Madeni dibek

Helke : Süt sağmaya ve kuyudan su çekmeğe yarayan saçtan veya bakırdan keva.

- Hırça : Yayık (Malatya-Kemaliye)
İlistir : Kevgir
İnek tası : Büyük bakır tas
Kaşıklık : İçine kaşıkları koyup duvara asmaya mahsus tahtadan aygıt.
Kassık : Küçük kasan
Kenz : Bakır süsgeç
Kernep : Tahta külek
Kupa : Bardak
Küp : Topraktan turşu koymaya yarayan aygıt.
Kusu tenceresi : Büyük tencere
Külek : Yoğurt koymaya mahsus bakır kap .
Köptüğ : Tahtadan yapılmış saplı aygıt. Bu aletle hali ve kilim yıkanır)
Leğen : Ağsı ile dibinin genişliği aynı içine yemek koyulan veya hamur yoğrulan bakır kap.
Maşrapa : Su içmeye ve aktarmaya yarayan kuplu tas .
Ölbe : Bir çeşit buğday ölçeği (Malatya-Kemaliye)
Sac : Yufka ve bazlama ekmeği pişirmeye mahsus madeni aygıt.
Saplı tas : Bakırdan kendinden saplı tas .
Sahan : Bakır tabak .
Sitiil : Kova
Sini : Büyük tepsi .
Silepçe : El leğeni .
Sükre : Bakırtas, kase .
Şapşak : Ağaçtan veya bakırdan saplı su kabı .
Tandır : Yere gömülü ekmeği pişirmeye yarayan ocak veya fırın .
Tava : İçinde yemek veya yağ kızartılacak tek veya çift kulplu madeni bakır kap.
Tencere : Yemek pişirilen küçük kasan .
Tepür : Buğday kılı v.b. hububatın taşlarını ayıklamaya yarayan yayvan as kenarlı tepsi biçiminde tahtadan aygıt.
Teşt : Büyük çamaşır leğeni
Toy : Çuval (Malatya-Kemaliye)
Tuluk : Yayık, peynir, yoğur koymaya yarayan hayvan derisi, tulum.
Tüfe : Topraktan yapılmış firenk ocağı (Malatya -Pötürge)
Türük : Yünden veya keçi kılından yapılmış azık torbası (Malatya-Kemaliye)
Yamak : Bakır güğüm
Yanlık : Peynir , yağ ve yoğurt konulan tulum (Malatya-İriağaç)
Zoku : Taştan yapılmış büyük havan
Sepetler ise :
Derek : Küçük küfe
Ellice : Meyve sepeti
Odafa : El sepeti
Kağlar : Kaşık sepeti
Sek : Ekmeği sepeti

C. MİLLİ OYUNLAR

Malatya'da milli oyunlar davul zurna eşliğinde oynanır. Her bölgenin kendine özgü oyunları olduğu gibi Malatya'nında kendine özgü oyunları vardır. Bu oyunların başlıcaları şunlardır;

Malatya Üçayağı :

Derme suyunun akışını ve kayısının güzelliğini dile getiren bir oyundur. Her düğün, her bayramda oynanır. Altı erkekle oynandığı gibi üç kız üç erkekle de oynanmaktadır.

Kartal Oyunu :

Unutulmak üzere olan bir oyundur. İki erkek kartalın üçünü dişi kartala kendini eş alma çabasını figürleri ile gösteren bir oyundur.

En Üstü :

Köy enstitülüne izafeten bu ismi almıştır. Oyunun manası onların çalışma tarzını gösterir. Beşten fazla oyuncu ile oynanır.

Ağırlama : Güreşlerde pehlivanları güreşe hazırlama ve oyuna davet etmedir. Tüm oyunların başını ağırlama alır, yavaş tenpoludur.

Gaçike : " Gaçik"

Kürtçe kız anlamına gelir. Çok hareketli bir oyundur, çevrede çok beğenilir.

Tezleme :

Kız ve erkek birlikte oynanır. Tez, çabuk anlamına gelir. Sekerek ve sıçrayarak oynanan hareketli bir oyundur. Oynanan oyunların sonu mutlaka tezleme ile bağlanır.

Berde :

Üç erkek üç kız veya dört erkekle oynanır. Eller yanda sıkıca dirsekten tutulur. Buna izafeten " bırak " anlamına gelen berde ismi verilmiştir.

Lorke :

Hem tek, hem bir kaç kişi ile birlikte oynanır. " Lorke " Kürtçe oyun anlamına gelir. Normal kıyafetlede oynanır.

Dokuz hokka :

Ağır ve sade figürlü bir oyundur. Genellikle yaşlılar tarafından oynanır. Bir kiloya eskiden hokka denirdi.

Celin kınası :

Yalnız kadınlar oynar. En önde başına mumlar taşıyan kadın, arkada gelinkız daha arkada diğer kadınlar bulunur. Bu oyun gelin veya sünnet olacak çocuklar kınaya çekilirken oynanır.

D. ÇOCUK OYUNLARI

Kişi yaşamının başlangıcında çoğunun oynadığı oyunlar onun kişiliğini asda olsa etkiler. Çocukların birlikte oynadıkları bu oyunlar onlara küçük yaşlardan itibaren bir takım sorumluluk duygusu, kişilik, cinsiyet anlayışı hatta birlikte yaşama ve anlaşma aşlıyacaktır.

Malatya çocuk oyunlarından bir kaç örnek :

Yağ satarım bal satarım: Kız erkek karışık oynanır. Kız ve erkek çocuklar el ele tutuşarak daire teşkil eder ve yere diz çökerler.

Aralarından bir kişi ebe olur . Ebe olan çocuk elindeki mendili saklayarak daire etrafında dönmeye başlar. Bu arada tüm çocuklar şu beyiti söylüyerek el çarpıyorlar.

Yağ satarım,
Bal satarım,
Ustam ölmüş,
Ben satarım.

Ayakta sıplayarak dolaşan ebe gizlice elindeki mendili oturanlardan birinin arkasına bırakır. Eğer oturan çocuk arkadaki mendilin farkına varırsa. Mendili alıp ebenin arkasına koşar. Ebe Kalkan çocuğun yerine oturur ozaman ayakta-ki ebe olur. Böylece oyun devam eder.

Eğer arkasına bırakılan mendili farketmeyen olursa ebe bir defa döner, mendili alıp oturan çocuğa bir kaç tane vurur.

Menevşe (Menekşe)

İki ebe orada bulunan çocukları gruplara ayırıyorlar. Şöyleki ; ebelerden biri diğerine ;

--- "İ benim "

--- " İdim seni"

---"Bana eş gerek "

--- " Al eşini " diyerek birer birer çocukları kendi taraflarına alırlar.

Daha sonra ebe başta olmak üzere, çocuklar el ele karşılıklı tutuşurlar.

Ebe karşıdaki Ebeye :

--- " Menevşe"

--- " Mendilim düşe "

---" Bizden sise kim düşe?"

--- "Ayşe düşe " derler.

Ayşe koşarak gelir, iki elini kenetliyerek hızla ellerine vurarak açma-ya çalır. Eğer açarsa bu gruptan bir kişiyi kendi grubuna götürür. Eğer açamazsa kendisi bu grupta kalır. Oyun böylece devam eder. İlk önce hangi gruptakiler biterse o gruba ceza verilir. Ceza olarak çürük elma veya omo derler.

Kör ebe :

Kız erkek birlikte oynanır. Bir araya toplanan çocuklardan birini ebe seçmek için bir kişi ortaya çıkıp kendisinde dahil " Ya şunda ya bunda keçe külah başında" diyerek sayar. En son kelime kimde biterse o çıkar, böylece en sona kalan çocuk ebe olur. Ebenin gözleri sıkıca bağlanır, etrafındaki çocuklar el sürüp kaçarlar. Ebe çocukları yakalamaya çalışır, kimi yakalarsa o ebe olur. Oyun böyle devam eder.

Ana beni kurda verme :

Bir çocuk ana bir çocukta kız olur. Diğerleri ananın arkasına tek sıra halinde dizilirler en öndeki ana çocuklarını kurtan korumaya çalışır. Kurt çocukları yakalamak için iki yana saldırır. Arasına kurt sesleri çıkarır. Bu arada çocuklar " Ana beni kurda verme" diye bağırlar. Oyun devam ederken kurt çocukları birer birer kaçarlar. En sona kalan ana oturup ağlar. Kurt ana- nın yanına gelip niçin ağladığını sorar ana çocuklarını kurdun kaçırdığını söylüyerek en küçük kızını vermesini ister.

Kurt gidip çirkinleştirdiği çocukları getirir, ana " bunlar değil" der. Kurt pamuk kızın yüzüne karalar sürüp getirir. Anne kızını tanır ve kurdun elinden kaçarır.

Sülü deynek :

Sülü kısa,deynekte uzun sopalardır. Çocuklardan iki kişi yukarıda anlatılan şekilde gruplara ayrılırlar. Yere iki taş koyarak üzerine küçük sopayı(sülü) yerleştirirler. Bu iki taşın etrafına bir daire çizilir. Buradan on adım öteye de bir çizgi çizilir. Bu çizginin gerisinde diğer grup bulunur. taşın yanına oyuna başlayan grup gelir. Bu grup elindeki deynekle sülüü kaldırııp uzağa fırlatır. Karşıdaki grup sülüü tutarsa yer değiştirirler,Oyuna diğer grup devam eder.

E. MÜZİK ALETLERİ

Malatya'da müzik aletlerine daha çok Akçadağ ilçesi ve Arğuvan ilçesinde rastlanır. Halk ,genellikle sazla söylenen türküleri sevmektedir. Bunun için son yıllarda açılan Malatya deneme radyosunda türküler programın geniş bir kısmını kaplar.

Malatya (Arğuvan ilçesi) köylerinde bağlama ve oura:

((Malatya'nın çok geniş bir kısmını içine alan arğuvan ilçesi,Kuruçay'dan başlayıp Aşağıatma aşiretine kadar uzanır.Bu çevredeki köylerde bağlama ve oura halk çalgılarının en başta gelenidir. Buradaki evlerin hepsinde bir saz bulmak mümkündür . Çalışma saatlerinde arta kalan zamanlarında köylüler muayyen bir yerde toplanıp saz çalıp vakit geçirirler. Bağlamalar bir metreye yakın uzunlukta ve (13),(17), (26) perde üzerinden bağlanmış beş tam sesli gamlardan müteşekkil çalgılardır. Sazan esas iskeleti üç kısımdan ibarettir. Çanak,kol,göğüs ve burgülardır. Çanak kısmı suda bekletildikten sonra özel aletlerle beğzi bir şekilde ortası oyulur. Göğüs ve kol kısımları ekseri çamdan yapılırsada bir çak yerlerde düyen tahtalarını yontmak sureti ile yapılır. Çanak ve kol kısımları hazırlandıktan sonra tutkalla yapıştırılır. Nakış olarak göğüs kısmı ateşte kızdırılmış bir demirle dağlanır. Burgüler dut ağacındandır. Beş telli olan bu bağlamalar.Kiraz ağacının kabuğundan yapılan halk arasında " tezene" denen küçük mızraplarla çalınır.

Curanın yapılışı :

Köylüler arasında oura ve kara düsen ismiyle anılır. Bağlamadan biraz küçüktür. Yapılışı farksızdır.Yalnız ourada onbir perde ve üç tel vardır. Buna renkli iplerle yapılmış süslü püsküller takılır.)) (1)

F. HALK EDEBİYATI

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Malatya halkının da kendine özgü bir edebiyatı vardır.

(1) Bks.Belli,Ş.: "Arğuvan köylerinde bağlama ve oura",Ülkü,S.33,1947

Biz bunu yedi bölümde inceleyeceğiz.

1) Şive özelliği

Malatya halkının % 86 sı Türkçe,%13,5 u Kürtçe,% 0,5 Ermenice konuşmaktadır.

Malatya şivelerinden örnekler:

Ağuz : Doğuran hayvanın ilk sütü

Arhaç: Hayvanların gece yattıkları üstü açık yer.(Malatya-İriağaç)

Alavire: Alış veriş

Analığ : Üvey ana

Anuğ : Nâne

Aralık : Antre,giriş

Ariğ : Temiz,saf

Asarmak: Besleyip büyütme

Asalet : Maksus

Aşermek: Hamile kadının yemek seçmesi

Ayakoak: Merdiven

Ayaz : Bulutsuz hava

Aynaşmak: Konuşmak,ahlaşmak

Aznavur : Sert,asabi

Ağartı : Beyaz şeyler

Ağoil : Beyaza meğilli

Ağırlama : İkrâm

Ağu : Zehir

Ağlık : Pudra

Ağsak : Topal kimse

Ahbum : Hayvan gübresi

Akıt : Kalın pekmez

Alaca : Yerli,renkli dokuma

Alabanda : Haykırma

Avunmak : Hayvanları çiftleştirme.

Barhana : Bir çok kimse

Bıldırcık: Keçi yavrusu

Bastık : Pestil

Bayolmak : Zengin olmak

Bedrik : Temiz,atılmış pamuk

Beheme : Aptal

Beleş : Bedava,parasız

Bilkımak : Çürümek

Bingıldak: Çocukların kafasının üstü

Bızıklamak : Sıkılmak

Bayak : Evvel

Birabar : Birlikte

Bindik : Kısa boylu

Birem-Birem: Teker teker

Çebiş : Bin yaşındaki keçi yavrusu

Çapmak : Koşmak

Çapuk çalmak	: El çırpma,alkışlamak
Çitil	: Fidan
Diştir	: Dişleri büyük
Diştiri	: Doğurmamış keçi
Dızık atmak	: Hayvanın çifte atması
Eğgin	: Bir türlü at yürüyüşü (Malatya-Gündüzbey)
Eğiş	: Ateş küreği
Hatun	: Hanım, kadın
Kafila	: Sefer,an
Lavanta	: Kolonya
Mınık	: Köpek yavrusu
Mamaraş	: Şişman kadın (Malatya-Kilayık)
Mucuk	: Küçük gözlü
Narpuz	: Yabani nane
Öllük	: Killi toprak
Pisik	: Kedi
Sındı	: Makas
Seplemek	: Bırakmak
Velesbit	: Bisiklet
Vacur vacur	: Anlaşılmaz
Zıbin	: Elbise

Akrabalık Terminolojisi

Baba	: Baba, evvelce "ağa" denirdi.
Ana	: Anne
Kardeş	: Gardaş
Ağabey	: abi, gakko (Kürtlerde)
Küçük kardeş	: gardaş, efe
Büyük ağabeyin karısı	: Yenge
Küçük kardeş karısı	: Adı ile
Büyük kız kardeş	: Bacı, abla
Küçük kız kardeş	: bacı, adı ile
Amca	: Ami, emmi
Amca karısı	: Yenge, abla
Anneane	: Nene
Babaanne	: Ana, nene
Dayı	: Dayı
Dayı karısı	: Yenge
Yeğen	: Yeğen
Damat	: GÜveyi
Gelin	: Gelin
Teyze	: Hala
Hala	: Bibi
Teyze, kız kardeş ve hala kocası	: Enişte
Kayınana	: Kaynana

Kayınbirader	: gayın
Görümce	: Görüm
Torun	: Torun
Üvey	: Ögey
Üvey çocuk	: Evlatlık
Üvey ana	: Analık
Büyük baba	: Dede

Karı koca arasındaki hitap terimleri; Malatya'da eski terbiye gereği zevceler bir birlerinin adları ile çağırılmazlar. Kadının kocasına hitap terimi " herif" dir. Kocanın gayabında kullandığı terim "bizim herif", " bizimki" , " çocukların babası" dir.

Koca kadına hitap ederken "gız", "hey", "garı" diye hitap eder. Fakat son yıllarda her ikisinin de bir birlerinin adlarını söylediği görülür.

Malatya'da aile baba soyunu takip eder.Yani "Federşahi"dir.Erkek çocuk daha çok sevilir ve istenir. Çocuklar baba akrabalarını daha çok severler ve sayarlar. Malatya'daki sünni ,alevi ve ermeni grupları kendi aralarında kız alıp verirler Malatya'da büyük erkek(çocuk 0 kardeş öldüğünde küçük kardeşe yenge evliliği (levirat) ve abla öldüğünde baldızla enişte evliliği (sorarat) görülmektedir. Ancaak sorarata daha az rastlanır.

2) Masal

Masalın eğitici değerini önce halk sezmiştir. Uzun kış gecelerinde kadınlı çocuklu meclislerde masallar söylendiğini hepimiz biliriz. Bu bölgede masala genellikle kadınlar ve çocuklar ilgi gösterirler. Bu masallardan bir kaç örnek ;

((Evvel zaman içinde bir avcı varmış bu avcının yanında küçük iki kardeş varmış. Bunlar büyüyünce ihtiyar avcıya artık gideceklerini söylemişler. Avcı , her birine aynı cins yedi hayvan vermiş ve bunları yolcu etmiş. Bu avcılar gide gide bir ağaca rastlamışlar , artık yolumuz burada ayrılışademişler, o ağaca bir bıçak saplamışlar. Zaman zaman gelip bakarız demişler, "eğer bıçak parlaksa biliyoruzki yaşıyoruz , yarı paslanmışsa hayatımızın tehlikede olduğunu anlarız" demişler, vedalaşıp birbirlerinden ayrılmışlar.

Kardeşlerde biri epeyce yol aldıktan sonra bir hana gelmiş,fakat şehirdeki halkın yas içinde olduğunu görmü, hanıdan sormuş.Haneı "Bu şehrin suyu bir devin elinde her sene bir kız yemesse suyu bırakmıyor,bu sene sıra padişahın kızında onun için yaslıyız" demiş . Avcı padişahın kızını kurtarmaya gitmek için kız deve doğru yaklaşmaktaymış. Avcı kızın arkasına saklanarak devin yanına gitmiş. Dev kızı yemek için hazırlanırken avcı okla devi delik deşik etmiş bu sırada dev ağzından ateşler püskürtmüş ama avcının hayvanları bu ateşi söndürmüşler.Avcı devin kulaklarını kesip padişahın yanına gitmiş kızını kurtardığı için onunla evlenmiş. Bir gün avcı avlanmak için ormana gitmiş bir kaç kuş avlayıp pişirmek için ateş yakmış ağacın üstünde bir kadın varmış.Kadın üşüdüğünü söylüyerek kendini aşağı indirmesi için avcıya yalvarmış.Avcı kadının sopasından tutunca taş olmuş ,padişah avcıyı ne kadar aradıysa bulamamış.

Bu masal K.K. H. Güner'den derlenmiştir.

Günlerden bir gün öteki kardeşi ormandaki bıçağa bakmaya gitmiş bıçağı yarı paslı görünce kardeşinin hayatının tehlikede olduğunu anlamış. Derhal yola çıkmış azğ gitim uz gimış bir çehre gelmişki her kes padişahın damadı geldi diye seviniyor. Anlatılanları dinlemiş, sabah olur olmaz derhal ormana gidip kardeşini aramış. Ormanda bir ateş yakmış o sırada ağaçtaki kadın kendisini indirmesini söylemiş. Avcı kadına ateş etmiş bakmışki kurşun işlemiyor o sırada ihtiyar avcının anlattıkları aklına gelmiş oketinin düğmelerini çözerek kadına ateş etmiş. Kadın yere yuvarlanmış yalvarmaya başlamış; Avcı " ormandaki taş yaptığın insanları diriltirsen seni öldürmem" demiş. İhtiyar kadın elindeki değneği kırınca insanlar canlanmış. Avcı kadını öldürmüş birlikte padişahın evine gitmişler, yemiş içmiş muradına geçmişler.

3) Şiir

Halk edebiyatımızda şiir önemli bir yer tutar bunlar sözlü mansum halk verimleridir. Malatya'yı övücü bir örnek;

Malatya

Malatya görünür dağlar içinde,
Sayısız kaynaklar çağlar içinde,
Güle vurgun bülbül bağlar içinde,
Şehirlerin incisidir Malatya.

Yaylasında serinlenir sineler,
Eyvanlarda masni dizer nineler,
Güzelleniş gözleriyle derneler,
Ülkelerin yakutudur Malatya.

Bende ilkaşkımı onunla tattım,
Keynunda büyüdüme gösünde yattım,
Yaşama gücüne ümütler kattın,
Güzeller ülkesidir Malatya.

Şafağında aldan galler uçurur,
Grupubda aşık gönül tuturur,
Bağında bülbüller dertli ötüşür,
Beldelerin beldesidir Malatya. (1)

4) Türkü

Anadolu'da öteden beri türküler mühim hadiseler üzerine söylenir. Malatya türkülerinde sade ve dokunaklı bir anlatım bulunur.

Bu türkülerden bir kaç örnek;

Fırat kenarı

Fırat kenarında yüzer kayıklar
Anam ağlar bacım beni sayıklar
Başıma toplanmış beğri yanıklar
Netdim size beni yare götürün.

(1) Bkz. Efendiğil, B.: Her yönü ile Meşil Malatya, 1966, Malatya Malatya kazaları koruma cemiyeti yayınından.

5) Hvalle
Firat kenarında esbap yukuşlar
Yuyup yuyup güldalına asmışlar
Sevmediğim yarı sevdi demişler
Sevende kurtulan elindilinden
Ölende kurtulan köyün dilinden

Elbise duvarda asılı kaldı
Kitabım bavulda basılı kaldı
Oyar benim ile küsülü kaldı
Öptüm yanağından kendim barıştım.
Nettim size bulun benim yarımı
Nettim size verin benim yarımı

Bu türkü Fırat nehrinde boğulan bir lise öğrencisinin üzerine yazılmıştır.

Değirmen Üstü Çiçek Türküsü

Değirmen üstü çiçek
Orak getirin biçek
Ben yarımı tanırım
Oran boylu mor çiçek .

Değirmen bentli olur
Kız seven dertli olur
Seversen bir gelin sev
Sözüne mertli olur.

Değirmenin su başı
Durmas gözümün yağı
Ben kaçırıp gideyim
Gelsin vursun gardaşı. (2)

Ev süpürür toz eder türküsü

Ev süpürür toz eder
Alında yürü salında yürü
Kağ altından göz eder
Salında yürü

Komşu vallah suçum yok
Alında yürü salında yürü
Kızın bana göz eder
Alında yürü

Yıkılsın şu Malatya
Alında yürü salında yürü
Eller bizi söz eder
Salında yürü .

(1)
(2) Bks. Belli, Ş.: "Malatya köy türkülerine toplu bakış" Berne, S. 18, 1947.
Malatya

5) Maniler

Halkın ortak malı olan maniler her konuda yazıla bilir. Malatya'da manileri genellikle kadınlar söylemektedir. Bu manilerden örnekler ;

Yası bağında hağhağ, şekerde
Şekerden tatlı gardaş,
Acep bir gün olurmu,
Kavuşak bacı gardaş.

Limonu kesme yarım,
Bir ali yosma yarım,
Ölüm var ayrılık var,
Mektubu kesme yarım.

Fırat kenarına kestim postumu,
Bilemedim düşmanımı destümü,
Eğer ben bu hasretlik nen ölürsem,
Örtmesinler mesarımın üstünü.

Kerneği havuz başı yasan çağlıyor,
Dertli karın senin için ağlıyor,
Vallahı billahi durmaz gelirim,
Bu çocuklar ayağını bağlıyor.

Altını bozdurayın,
Gerdana dindireyim,
İpek mendil değılsin,
Koynunda gezdireyim.

Bahçalan ali galar,
Göğlerin mavi galar,
Yalınız yola gitme,
Seni bir avca galar.

Merdüğanim kırk ayak,
Kırkına vurdum dayak,
Baktım yarım geliyor,
Seğirttim yalın ayak.

Bahçalarda gül gördüm,
Gülü kırmızı gördüm,
Bu geceki diğimde (rüya),
Sevdiğim kızı gördüm.

Banilerden bazıları K.K.Şentürk,A.dan alınmıştır.

Baba naçar (çaresiz) ağlama ,
Gündür geçer ağlama ,
Bu kapıyı örten Allah ,
Bir gün açar ağlama .

Bu dağlar ulu dağlar ,
Strafı sulu dağlar ,
Çiçeği dolu vurmuş ,
Nugal (meyve) verscek çağlar .

Bu denenin usunu ,
Kıramadın busunu ,
Aldım sabit (subay) kızına ,
Çekemedim nasına .

Eyvane serdim kilim ,
Gel otur benim gülüm ,
Ne dedin neye küstün ,
Lal olsun benim dilim .

Karşıda görünürsün ,
Çarşafa bürünürsün ,
İpek çarşafında ,
Ne güzel görünürsün .

6) Bilmeceler

Malatya'da genellikle çocukların bilmeceye rağbet ettiği görülür. Eğlence mahiyetinde bir-birlerine bilmeceler sorarak eğlenirler. Birkaç örnek ;

Allah yapar yapısını ,
Bıçak açar kapısını . (Karpuz)

Aita tahta üstü tahta ,
İçinde bir kanlı softa . (Kaplunbağa)

Biz biz biz idik ,
Otuz iki kız idik ,
Ezildik büzüldük ,
İki duvara dizildik . (Diş)

Bir direğim var ,
İçinde bin askerim var . (Haşhaş)

Çit demeden çalıya düşer . (Güneş ışığı)

Yer altında minare . (Havuç)

Sarı sarı şarkar,
Dügerim diye korkar. (Kayısı)

Elense melesen,
ocak başına gelesen. (Yağ)

Ufak kuşlar,
Cemil taşlar,
Kendi yemez,
Ele bağışlar. (Arı)

Taştandır demirdendir,
Yediği hamurdandır,
Dünyayı doyurur,
Kendi doymaz nedendir. (Değirmen)

7) Atasözü ve Değimler

Atasözü o bölge halkının öz düşüncesini yansıtır. Halk kendi dili ile yaratılan bu sözlerle önem vermektedir. Atasözlerinin bir kısmı K.K.A. şentürk'ten derlenmiştir. Bir kaç örnek ;

Acı iletme toku depretme .
Acı patlıcanı kırağı çalmaz .
Acı acıya, su sancıyı keser .
Ac tavuk düşünde arasayı görür .
Ac mezarı yoktur .
Adam adamı yemez .
Ağaç bağında devlet olmaz .
Ağır durki batmaz gelesin .
Ağ it olmasında kara it olsun .
Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir .
Ağşamdan sonra yerler mühürlenir .
Akı başından beş karış yukarda .
Akılsız evladın var parayı nedeceksin .
Akıllı evladın var parayı nedeceksin .
Alık veriş başka dostluk başka .
Altın yere düşmeyinen tunç olmaz .
Al parayı git kadiya .
Alan almış satan kaytından kurtulmuş .
Elame Edet bize kabahat ,
Ali giran baş kesen .
Allah dağına göre kar verir .
Allah dağrunun yardımcıdır .
Allah uyuz versin kaşınacak tırnak vermesin .
Alma malımanın kahını gökden indirir şahını .
Ateş düştüğü yeri yakar .
Ata binmesi bir ayıp inmesi iki .
Atılan taş vurulan kurbayı değmeli .
Avrat malı dış kapı mandalı .

Az veren candan çok veren maldan .
Asdan az ölür çoktan çok .
Can gövdeye mülk olmaz .
Adam adama yük olmaz .
Aştan artmaz dişten artar .
Anasına bak kızını al kenarına bak bezini al .
Anayı kızıdan ayıran paradır .
Ayranım ekşi diyen olmaz .
Arabanın öntekeri nerye giderse arka tekeri oraya gider .
Ağaca güvenme kurur adamax güvenme ölür .
Ağanın malı gider hizmetcinin canı .
Bir topal bit yedi mahalleyi gezer .
Boş çuval dik durmaz .
Boğasını çüt (karasaban) demiri ile delmişler .
Baştan gülmeyen sonunda gülmes .
Bildigin ayranı bilmediğin yoğurda değısmem .
Bir mercimekten göz çıkar .
Borçlu olmemiş benzi sararmış .
Baba malı tez tükenir .
Balık baştan kokar .
Beş parmağın hangisini kesen ~~baştan~~ kesse açınmaz .
Bir kız onbeşinde ya ere ya yere .
Bacı bacıyı istese yerine varmaz .
Çirkefe (pislige) taş atarsan üstüne sığar .
Çirkinin hasandan gelişi güzelin uykudan kalkışı güzeldir .
Demir tavanda gerek .
Deveyi yardan atan bir tutam ottur .
Demir ıslanmaz deli uslanmaz .
Dertli dilegen olur aşık söylegen olur .
Delinin öğünü olmas başında belli olmas .
Dirlik nerede devlet orada .
Davarı olan karşı gider .
Dosluk başka alış veriş başka .
Demirin kertigimiki bozulmaya .
Ekmeği eknekiye ver bir ekmekte üste ver .
El eli yur (yıkır) elde döner yüzü yur .
Elden gelen öğün almas oda vaktinde bulunmaz .
Erken kalkanlar erken evlenen kazanmış .
Eskiye rağbet olsaydı bit pazarına nur yağardı .
Ev alma komşu al .
Elde bulunan beyde bulunmaz .
Eve baslama açmayan ele yufka açar .
Elin ağsı torba değilki büzesin .
Erkek erkekliğini kadın kadınlığını bilmeli .
Fakir hırsızlığa gitmiş ay ilk akşandan doğmuş .
Fakirin yüzü soğuk olur .
Garip kuşun yuvasını Allah yapar .
Gardaş gardaşı istese avnadını almas .
Gavura kızıp oruç bozulmaz .

Gülme komşuna gelir başına .
Gel gel olsunda gil gil (mısır) olsun .
Gitme geyiğin avına seni düğürür tavına .
Güçlük kalkar büyüğe bakar .
Gün görmemiş hanadan (evden) öğüt almamış anadan .
Gelin girmedik ev olur ölü çıkmadık ev olmas .
Haramın binası olmas .
Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır .
Haydan gelen huya gider .
Herkes akbununa (Gübre) göre bostan eker .
Her horoz kendi çöplüğünde öter .
Her kes küllü kendi önüne eger .
İte taş atanda bir ekmek atanda .
İki söz bir büyüdür .
Keçi can derdinde kasap yağ derdinde .
Keçinin uyusu pınarın gözünden su ıçer .
Kızdır nazdır bin kuruş asdır .
Karyagdıki ayak üşüye .
Kelden körden topaldan sakın .
Kör ölüür badem gözlü olur .
Kızın var sizin var .
Kızın gönlüne bırakırsan ça davulouya ya zurnacıya varır .
Kanı kanınan yumazlar kanı suyunan yurlar .
Kız bibiye oğlan dayıya çeker .
Küçüğü küçük derdi büyüğün büyük derdi .
Kürten evliya koyma havluya (bahçeye)
Kürdün yemediği aş ya karın ağrıtır ya baş .
Kürt yer çarığına bakar .
Leyleğin günü laklakla geçer .
Minareyi çalan kılıfını hasırlar .
Merhametden maras (hastalık) gelir .
Namazda gösü olmayanın ezanda kulağı olmas .
Ne oldum dememeli ne olacam demeli .
Oynamayan gelin (yerim dar) der .
Oğlan yetir kız yetir yine mitili (yük) sen götür .
Otu çeker köküne bakarlar .
Öküsün büyük olsun gifte gitmesin .
Ölüsü olan bir gün ağlar delisi olan her gün ağlar .
Suyun yavaş akanından insanın yere bakanından korkulur .
Sarmısak sapından arlanmas .
Su akar taştan iyilik iki baştan .
Tavukoa tavuk su ıçerken başını haka kaldırır .
Tencere yuvarlanmış Kapağını bulmuş .
Tekkeyi bekleyen çorbayı ıçır .

Tarlanın taşlısı kadının saçlısı -
Taş atıldında kolunu yoruldu -
Tandır sıcakken hamur yapışır -
Umadığın taş baş yarar -
Üzümlü ye bağına serma -
Varmı pulun cümle alam kulun -
Yoksa pulun dış kapı yolun -
Yasin başı kaynamayanın kışın ağı kağnamas -
Yiyen içer eken biçer -
Yarım elma gönül alma -
Yemek buldunmu giriş dayak gördünmü siviş, (kaçmak)
Yağmasanda gürlü -
Yumurtaya kulp takarlar -
Yarımı yeme bütünü bölme -
Zengin arabasını dağdan aşırır -

Bed dua - Hayır dua

Anının ortasından değe -
Alah kara gözlü oğlan vere -
Boyuna bosip ölüle -
Dayramı karalı edesin -
Büyümeyesin -
Dert yapığa -
Elini attığın toprak alain ola -
Elin yüzün dert görmeye -
Gökden yağa yerden toplayasın -
Gafusun gadaya gidesin -
Gadan bana gele -
Haram itgan (Köpek kanı) olsun -
İki oihanda yüzün ağ ola -
İki elin dert görmeye -
Kilitli sandık önüne oturasın -
Muradın yalan ola -
Pilli budaklı olasin -
Toprağıma gidesin -
Yedi dandan sesin gele -
Yedi yıl bir yanına yatasın -
Yüzün gülmeye dışın ıçınmaya -
Yiğit iken devrilesin -
Yanın yere gele -
Yeripip yetmiyesin -

S O N S Ü Z

Malatya Anadolu'nun en eski şehirlerinden biridir. Zaman zaman bir çok devletlerin istilâsına uğramıştır. Bu günde güzelliğini koruyan tarihi eserleri vardır. Coğrafik bakımdan kışları soğuk, yazları sıcak geçen Malatya, geniş bir ovaya, Fırat ve Tihma nehirlerine sahip yemyeşil bir görünüştedir.

Malatya'da tarım ikinci derecede bahçecilik yapılmaktadır. Sulak ve verimli topraklara sahip olduğundan ekonomik yönden zengin sayılabilir.

Hayvancılığa fazlasıyla önem vermediklerinden ancak bazı dağ köylerinde hayvancılık yaptıklarını görüyoruz.

Aynı zamanda halk, bakır eşyayı tuttuğundan, bakırcılık yapıldığını söyleye biliriz. Düz bir ovada yerleşmiş olan halkın kerbiçten yapılmış konutlarında sakin bir yaşamları olduğu dikkati çeker.

Asıl konumuz olan Malatya Folkloruna gelince ; halk genellikle kadercî örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlı diyebiliriz.

Bu gün modernleşme çabaları görülmele birlikte yine eski âdet ve inanmaların yürürlükte olduğu bir gerçek tir.

İşte bu âdet ve inanmalar halkın yaşamlarını tümü ile etkilemiştir.

Genelleksel Türk toplumumuzda halkın erkek çocuğa daha fazla değer verdiklerini biliyoruz. Böylece Malatya'da da erkek çocuk daha fazla sevilir ve istenir. Çünkü erkek çocuk baba ocağını sürdürecektir.

Erkek çocuklar belli bir yaşa gelince aileler tarafından sünnet ettirilirlir. Buna " İlmüküvet " denir. Halk, çocukların doğum , sünnet v.b. önemli olaylar sırasında nazar ve albasmasını önlemek amacıyla bazı ritler ve büyüsel pratikler yapmaktadır. Sünnet, erkek çocuklar için delikanlılığa geçiş pratiğidir.

Yine halk gıvesi ile " ikinci mürüvet " denilen evlenme seremonisinde de saadet , bereket ve genellikle bol sürriyet temin etmek amacı ile bazı ritler yapıldığını görürüz.

Evlendirmede önce soy ve sülâleye önem verilmektedir. Ayrıca evlilikle ilgili yerleşme kuralına göre burada kıs evlendikten sonra koca evine gitmektedir, " Babayerli " (patrilocalitey) buda genelleksel kültürümüzün bir özelliğidir.

Anadolu'nun her tarafında olduğu gibi Malatya'da da ölüm olayı büyük üzüntü yaratır ve aylarca yas tutulur.

Yine burada akrabalar arası sıkı münasebeti görmek mümkündür. Babanın ölümü halinde amca veya büyük erkek kardeş ailenin sorumluluğunu üzerine almaktadır.

Malatya'da yatırıların halk üzerinde manevi etkisi fazladır. Bugün hastayı doktora götürdükleri gibi ziyaretede götürmekte ve mahalli ilaçlarla tedavi etmeye çalışmaktadırlar.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- ACIPAYAMLI,Orhan : Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü , Erzurum,1961
- : "Türkiyede Yumur Duası" D.T.C.F. Dergisi, Cilt 21, Sayı 1-2
1963
- : "Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar" D.T.C.F. Dergisi, Cilt 20, Sayı 1-2, 1962
- Ağkun, Cem, V. : Sivas Folkloru, Cilt. 1, 1940, Sivas
- ARSUNAR, Ferruh : Gaziantep Folkloru, İstanbul, 1962
- ATAMAN, Sadi Yaver : " Safranbolu Düğünleri", Bartın, 1936
- BAYRI, M. Halit : Halk Adet ve İnanmaları, İstanbul, 1938
- BELLI, Şemsi : "Malatya'da Köy Türkülerine Toplu Bakış" Derme, Sayı 20
1947, Malatya .
- : " Arğuvan Köylerinde Bağlama ve Cura" Ülkü, Sayı 3,
Ankara ,1947
- : " Sarıçiçek Yaylasında Kadın Kıyafetleri" Ülkü,
No.2, Ankara, 1947
- ÇELEBİ, Evliya : Malatya, Hazırlayan; Kuşcu Oğlu, M., İstanbul, 1968
- DUMAN, Halis : " Malatya'da Düğün Adetleri" H.B.H, Sayı 25, İstanbul
1933
- ERDENTÜCÜ, Nermin : "Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri ve törenleri" Antropoloji, Sayı.3-4, Ankara 1966
- : Hal Köyü , D.T.C.F. Yayını, Ankara, 1968
- : Sün Köyü, " " " " " 1956
- ERKAL, Mehmet : "Malatya'da Atasözleri" Derme, Sayı 17, Malatya, 1945
- FAHRİ, Kurt : " Malatya Efsanesi, Efsun Tuluğu ve İki Halk İlacı" H.B.H, Sayı 121 , İstanbul, 1940-1942
- HACİEMİNOĞLU, Necmeddin : " Malatya Halk Takviminde aylar" T.F.A, Sayı 238, İstanbul, 1969
- HER YÖNÜ İLE YEŞİL MALATYA : Ankara 1966 (Malatya ve Kazaları Kültür Yardımlaşma Cemiyeti Yayınlarından)
- KARAHAN, Bekir, S. : "Hekimhan'dan Altı Efsane" T.F.A, Sayı 143, İstanbul
1965
- KOĞER, Turan : "Tılsımlı Mühür" T.F.A, Sayı.231 İstanbul, 1968
- : " Malatya'da Koç Katımı" T.F.A, Sayı 225, İstanbul, 1968
- ÖRNEK, Sedat, V. : Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, D.T.C.F. Yayını, Ankara, 1966
- : Etnoloji Sözlüğü, D.T.C.F. Yayını Ankara, 1971
- : 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanaat, Efsane, İstanbul, 1971
- : Anadolu Folklorunda Ölüm, D.T.C.F. Yayını, Ankara, 1971

ÖNDER, A. Rıza : " Kırkıngiç Uşağı " T.F.A, Sayı 91, İstanbul, 1957

ÖZBEK, Bedri : Malatya Tarihi Eserleri, Malatya 1964

SAN, Salih : Kalkınan Malatya, Malatya, 1955

ŞENLÜRK, Ahmet : " Yeşilyurtta Bazı Hastalıkların Tedavileri "

T.F.A. Sayı 22, İstanbul, 1969

_____ : " Malatya Folklorunda Kar " T.F.A, Sayı 272,

İstanbul, 1972

TORGU, Doğan : Malatya'yı Tanıyalım, Malatya, 1958

TOFAYSALGIR, O : " Kızıl İn Köyü " Derme, Sayı .1, Malatya 1938-39

YASA, İbrahim : Türkiye'de Kız Kaçırma Gelenekleri ve Bunlar-

la İlgili Bazı İdari Meseleler, T.O.D.A. 1 Yayı, Ankara, 1962

H.B.H. Dergileri

T.F.Ab Dergileri

Etnografya Dergileri

Fırat "

Malatya İl Yıllığı 1967

KAYNAK KİŞİLER

CANDAŞ , Abuzer	37	Yaş	Arabacı
ÇELEBİ , Ümmühan	82	"	EV KADINI
ÇELEBİ, Mehmet	54	"	Manav
Çoban, Gülside	25	"	Öğretmen
DEMİR, Hatice	50	"	Ev Kadını
DİYARBAKIRLI, Vahap	62	"	Serbes Meslek
ERDOĞNUŞ, Hanife	78	"	Ev Kadını
EVLİYAĞLU, Recep	50	"	Avukat
ERDOĞAN, Hamdi	52	"	Emniyet Amiri
GÜNER, Cavide	43	"	Ev Kadını
GÜNER, Hacer	81	"	" "
GÖKÇE, Hakkı	55	"	Avukat
GÖKÇE, Mehmet	47	"	İlköğretim Md.
HOŞANLI, Hakkı	44	"	Serbes Meslek
KARAGÖZ, Zeynep	40	"	Ev Kadını
ÖZ, Emine	29	"	İşçi
ÖZ, Devriş	32	"	İşçi
ÖZER, Hacı	43	"	Seyyar Satıcı
PEKTAŞ, Fatma	51	"	Ekmekçi Kadın
REYHANLI, Mustafa	27	"	Avukat
ŞAHİN, Havva	82	"	Ev Kadını
ŞAHİN, Şükran	31	"	" "
ŞENTÜRK, Ahmet	45	"	Emekli Memur
ŞANLIOĞLU, İbrahim	48	"	Memur
SÖNMEZ , Ayşe	18	"	Öğrenci
TAŞTAN, Bedriye	30	"	Ev Kadını
TOPTAŞ, Hacıdar	65	"	Kalaycı
VAİZOĞLU, Zahide	68	"	Ev Kadını
VAİZOĞLU, Edip	45	"	Ziraat Bankası Md.
YALVAÇ, Çelal	43	"	Serbes Meslek
YILMAZ, Saniye	22	"	Öğrenci
YILMAZ, Halis	25	"	Kabortacı
YILMAZ, Sıdıka	32	"	Ev Kadını
YÜNCÜ, Ahmet	51	"	Serbes Meslek

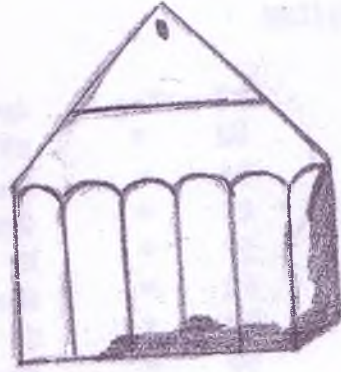
Kısaltmalar:

DTCP	: Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi
TFA	: Türk Folklor Araştırma Dergisi
HBH	: Halk Bilgisi Haberleri

MUTFAK EŞYALARI

Teet

Kaşıklık

Taqdır

Köpüç

Merdenge

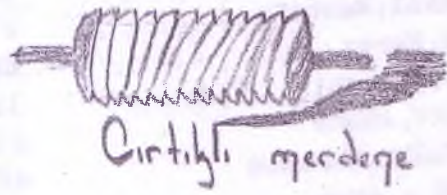
Et tahtası

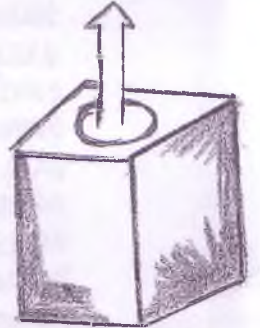
Saplı tas

Et değirmeni

Çirtili merdenge

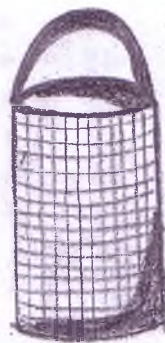
Zoku

Su köpü

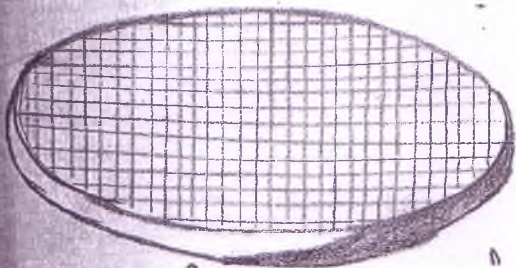
İnek tasi

Godafa

Derek

Küp

Silepce ve ibrik

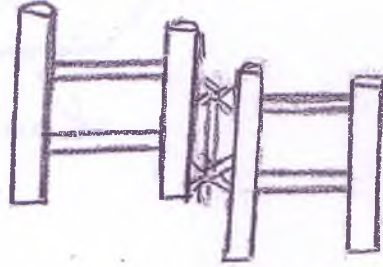
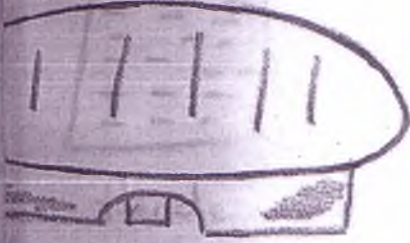
Navan

Saplı Tava

Bağlama tahtası

Sofra Altı

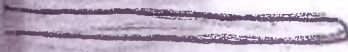
Altaracak

Sıtıl

Kazan

Otlava - otlağı

Gömce

Tava

Kelgir

Sahan

Gökür sahan

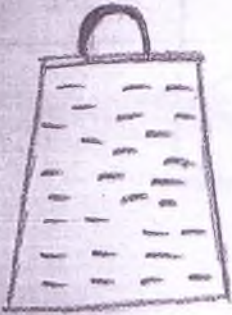
Çay tasi

Tencene

Tutacak

Kenide

Kenis

Kupa-sakçak

Kalbıar

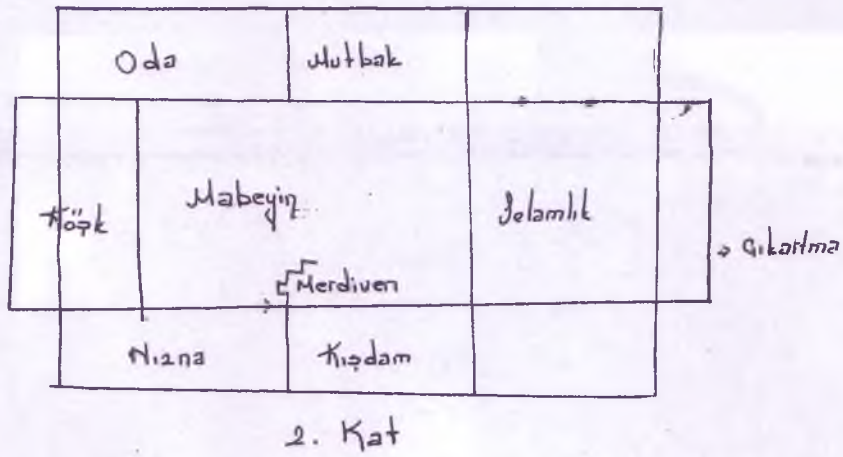
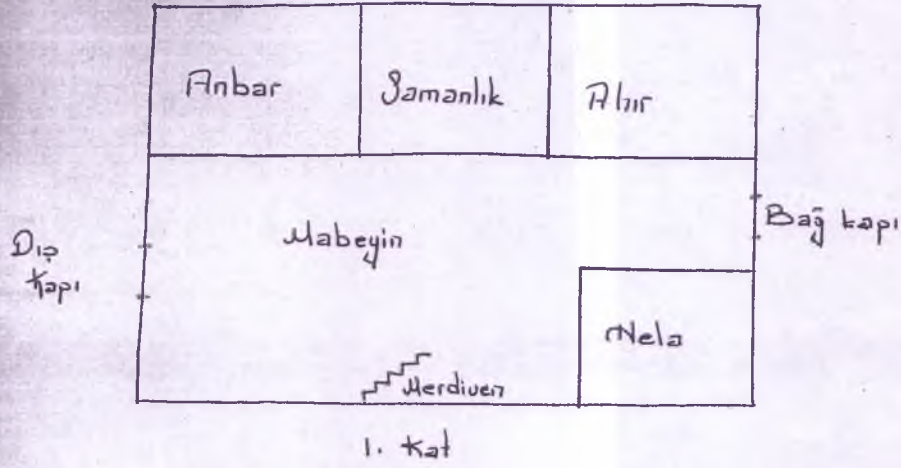

Güpm

Gümpm

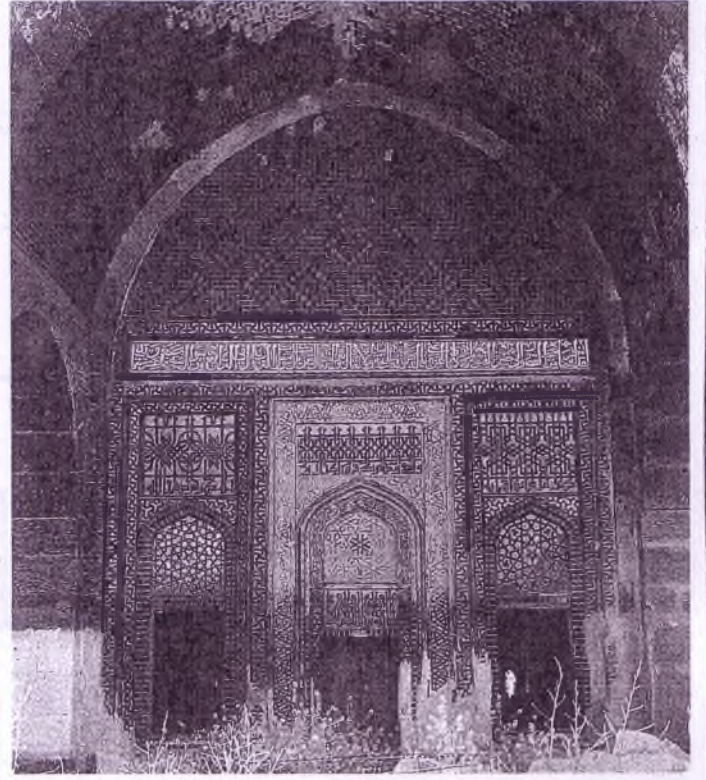
Pipik bir Malatya evinin Plânı :

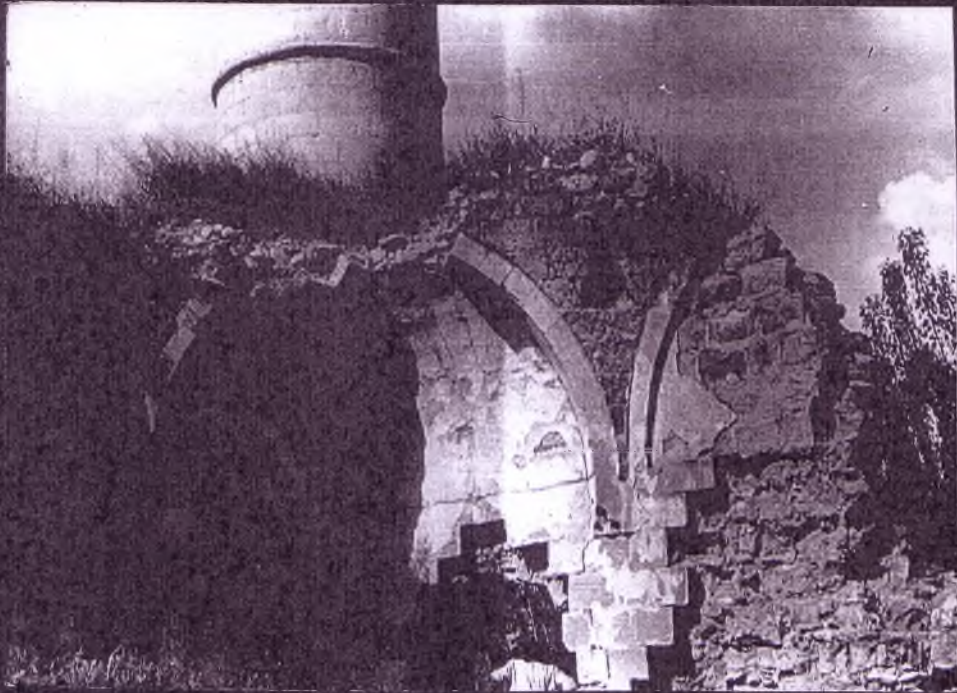
Malatya

Sami Güner

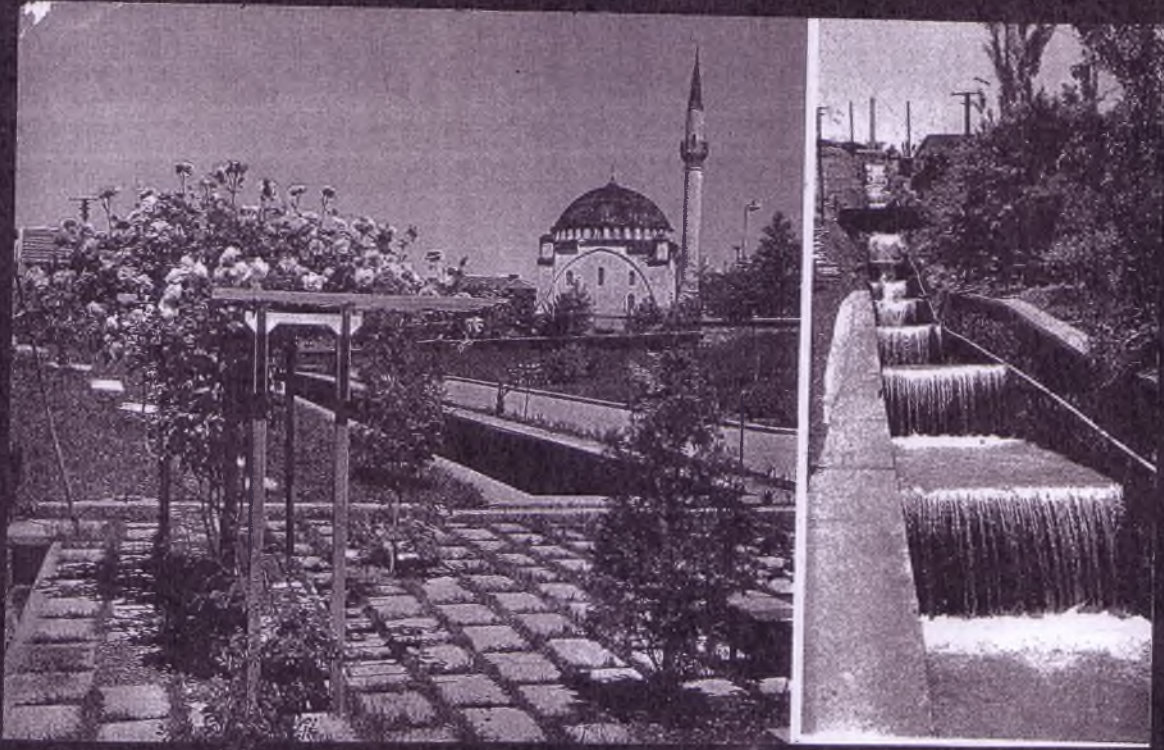

Old Malatya, Ulu Cami

Ersin Alok

ÇERMİK CAMİİ

KERNEK ÇAĞLIYANI

MALATYA YENİ CAMİİ

ALACALI ÇARŞAF

KADIN KIYAFETİ

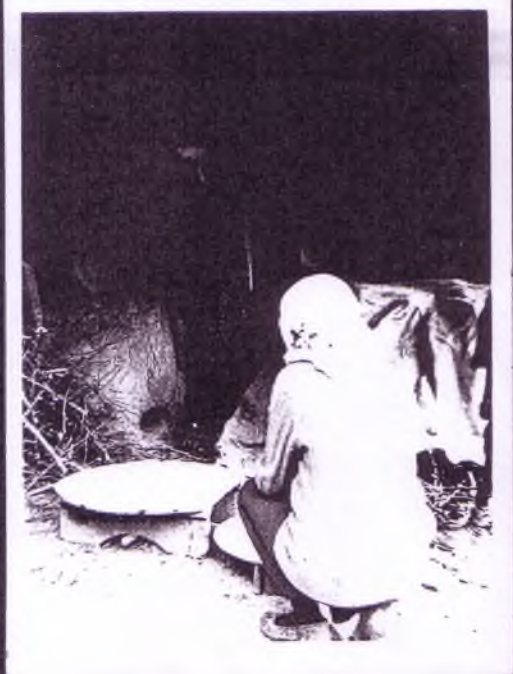
FAYTON (Taşıt aracı)

TEZLEME OYUNU

ERKEK KIYAFETİ

TANDIRDA EKMEK PIŞİREN KADIN